

Nr 204.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; given Stockholms slott den 1 april 1942.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; och

2) lag om ändrad lydelse av 23 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom:

GUSTAF ADOLF.

K. G. Westman.

F ö r s l a g
till
L a g
med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets
försvar eller folkförsörjningen m. m.

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelse.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen förordna, att bestämmelserna i 2—15 §§ här nedan skola helt eller delvis äga tillämpning.

Granskning av patentansökningar m. m.

2 §.

För granskning av patentansökningar med hänsyn till uppfinningarnas betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen i riket så ock för de uppgifter i övrigt som i denna lag angivas skall finnas en särskild granskningsnämnd.

Nämnden skall bestå av högst fem ledamöter som förordnas av Konungen. En av ledamöterna skall av Konungen utses till ordförande.

3 §.

Patentansökningar och därtill hörande handlingar som granskningsnämnden behöver för sin verksamhet skola av patentmyndigheten hållas tillgängliga för nämnden.

Upplysningsplikt.

4 §.

Om det finnes angeläget med hänsyn till rikets försvar eller folkförsörjningen i riket, äger Konungen ålägga den som företräder, förestår eller leder visst näringsföretag här i riket att meddela fullständiga upplysningar om vad som inom företaget är känt angående uppfinning som berör företgets verksamhetsområde.

Konungen må ock, om det på grund av särskilda omständigheter finnes erforderligt, åläggas annan att meddela upplysningar som avses i första stycket, sedan tillfälle lämnats den som företräder, förestår eller leder företaget att i samma avseende uttala sig.

Förbud mot uppfinnings offentliggörande m. m.

5 §.

Uppfinning, som har särskilt avseende å krigsmateriel och tillkommit här i riket eller tillhör någon som är bosatt härstädes, må ej utan tillstånd av granskningsnämnden offentliggöras eller, när den icke är offentliggjord, göras till föremål för ansökan om patent eller annan skydds rätt i främmande stat eller eljest yppas, där ej annat följer av vad nedan sägs.

Vad med krigsmateriel skall förstås bestämmer Konungen.

6 §.

Sökes patent å uppfinning som i 5 § sägs och finner granskningsnämnden, att uppfinningen är av sådan betydelse för rikets försvar att den alltjämt bör hemlighållas, skall nämnden underrätta patentmyndigheten om sitt beslut senast inom tre månader efter det så beskaffade ansökningshandlingar inkommit till sistnämnda myndighet att ansökningens föremål tydligt framgår därav. Har sådan underrättelse givits, må kungörende enligt 7 § första stycket förordningen angående patent tills vidare ej äga rum.

Gives ej underrättelse som i första stycket sägs inom där angiven tid, vare förbud, varom i 5 § stadgas, ej därefter gällande med avseende å uppfinningen, med mindre nämnden senare annorlunda beslutar. Beslut som sist sagts må ej meddelas utan synnerliga skäl.

7 §.

Finner granskningsnämnden uppfinning, som ej har särskilt avseende å krigsmateriel, vara av sådan betydelse för rikets försvar att den bör hemlighållas, må nämnden föreskriva att vad i 5 § sägs tills vidare skall tillämpas därå, såframt uppfinningen tillkommit här i riket eller tillhör någon som är bosatt härstädes; och äge, där patent sökes å uppfinningen, vad i 6 § stadgas motsvarande tillämpning.

8 §.

Granskningsnämnden äger meddela förbud tills vidare mot utnyttjande av uppfinning som enligt vad ovan sagts bör hemlighållas.

Nämnden äger stadga skyldighet, vid vite, att lämna uppgift om åtgärd eller förhållande som kan hava gjort uppfinningen känd eller föranleda till att den blir känd.

9 §.

Fråga om tillstånd som i 5 § sägs skall av granskningsnämnden prövas utan dröjsmål.

Meddelat tillstånd må återkallas, om synnerliga skäl därtill äro.

10 §.

Granskningsnämnden skall, om den anser att beslut som i 6, 7 eller 8 § sägs bör förbliva gällande, inom tre månader från beslutets dag underställa beslutet Konungens prövning. Sker det ej, upphör förbud som avses med beslutet eller föreskrift som därigenom meddelats att gälla vid utgången av denna tid.

11 §.

Besvär över granskningsnämndens beslut må anföras hos Konungen utan begränsning till viss tid.

Konungen äger enahanda befogenhet som enligt 6—8 §§ och 9 § andra stycket tillkommer granskningsnämnden.

Expropriation.

12 §.

Finnes uppfinning vara av särskild betydelse för rikets försvar eller folksörjningen i riket, äger Konungen föreskriva, att uppfinningen må utnyttjas för statens räkning eller av annan som Konungen bestämmer eller att den skall ställas till allmänhetens fria förfogande

I fråga om uppfinning av särskild betydelse för rikets försvar äger Konungen föreskriva, att all rätt till uppfinningen skall avstås till staten.

Hemliga patent.

13 §.

Sökes för statens räkning patent å uppfinning som är av särskild betydelse för rikets försvar, äger Konungen föreskriva, att 7 § förordningen angående patent ej skall tillämpas å ansökningen.

Äro ansökningshandlingarna fullständiga och har anledning ej förekommit att, efter vad i 6 § förordningen angående patent sägs, avslå ansökningen, varde hemligt patent meddelat samt bevis därom utfärdat; och må förty de till ärendet hörande handlingarna icke utan patenthavarens tillstånd utlämnas till annan eller något om dem yppas.

Patentmyndigheten skall göra anteckning om patentet i ett särskilt register som ej är tillgängligt för allmänheten.

14 §.

Har statens rätt med avseende å uppfinning som i 13 § sägs övergått till annan, eller upphäves föreskrift som där sägs, skall alltjämt anhängig ansö-

kan i fortsättningen handläggas enligt 7 § förordningen angående patent. Är patent beviljat, skall anteckning därom göras i det allmänna patentregistret samt kungörande och offentliggörande i övrigt ske i enlighet med sista stycket i samma paragraf.

Förfarande eller anordning som ej är att hänföra till uppfinning.

15 §.

Vad ovan i 4, 5 och 7—12 §§ stadgas med avseende å uppfinning skall äga motsvarande tillämpning å förfarande eller anordning av teknisk natur som ej är att hänföra till uppfinning.

Ersättning.

16 §.

Vägras eller återkallas tillstånd som i 5 § sägs eller meddelas sådant beslut som avses i 6 eller 7 §, 8 § första stycket eller 12 §, skall skälig ersättning utgå av allmänna medel för skada eller intrång som därigenom sker.

Talan om ersättning som nu sagts prövas av Stockholms rådhusrätt i den sammansättning som angives i 20 § förordningen angående patent.

Särskilda bestämmelser.

17 §.

Den som till följd av bestämmelserna i denna lag vinner kännedom om uppfinning, förfarande eller anordning, varom där sägs, må ej utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom.

18 §.

Underlåter någon att efterkomma föreskrift som meddelats enligt 4 §, eller bryter någon mot sådant förbud som i 5 eller 7 § eller 8 § första stycket sägs eller mot bestämmelsen i 17 §, straffes med dagsböter eller fängelse, där ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff.

19 §.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

20 §.

I mål om ersättning enligt 16 § eller om utdömande av vite som i 8 § andra stycket sägs eller om ansvar eller skadestånd på grund av brott varom i 18 § förmåles äge rätten förordna, att målet helt eller delvis skall handläggas in-

om stängda dörrar. Samma lag vare, där talan föres beträffande patent som avses i 13 §.

21 §.

Närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling och gäller till och med den 30 juni 1943.

Den i 6 § första stycket angivna tiden av tre månader skall ej räknas från tidigare dag än den då samma paragraf jämlikt förordnande enligt 1 § skall träda i tillämpning.

Förordnande enligt 1 § vare ej gällande längre än lagen äger giltighet.

Sådant beslut som avses i 4, 6, 7 eller 8 § skall ej gälla längre än förordnande som nyss sagts är gällande. Beslut som meddelats med stöd av 12 § gäller utan hinder av att sådant förordnande eller lagen upphör att gälla.

När förordnande enligt 1 § upphör att gälla, skall vad i 14 § stadgas äga motsvarande tillämpning, såvitt fråga ej är om patent som icke längre är gällande.

Stadgandena i 16, 17, 19 och 20 §§ skola lända till efterrättelse jämväl sedan lagen upphört att gälla. Vad i 18 § stadgas skall ock därefter lända till efterrättelse med avseende å överträdelse av det i 17 § stadgade förbudet samt i fråga om annan förseelse som i 18 § sägs, såvitt denna begåtts under lagens giltighetstid.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 23 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Härigenom förordnas, att 23 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar skall erhålla följande ändrade lydelse.

23 §.

Handlingar i ärenden angående ansökning om patent må icke utan sökandens samtycke till annan utlämnas i vidare mån än som föranledes av gällande lagstiftning rörande patent, dock att, såframt ej annat är där stadgat, sådana handlingar må utlämnas, i vad de angå uppfinning därå patent beviljats.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 13 mars 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, handels- och folkhushållningsdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, fråga om *särskild lagstiftning angående uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.*

Föredraganden anför:

Av 1938 års patentutredning har avlämnats ett den 9 december 1941 dagtecknat betänkande med förslag till lagstiftning om uppfinningar av betydelse för rikets försvar m. m. Utredningsman i patentutredningen är f. d. generaldirektören H. Hjertén, som samrått med bland andra civilingenjören N. Bergling, överingenjören H. Brahmer, civilingenjören G. Dahl, direktören K. E. Eriksson och direktören A. Hasselrot, vilka utsetts att på kallelse av utredningsmannen deltaga i överläggningar med denne. I betänkandet har upptagits till behandling frågan om meddelande av bestämmelser som tillgodose det allmännas intresse av att kunna utnyttja eller hemlighålla uppfinningar av särskild betydelse för rikets försvar, i betänkandet benämnda militära uppfinningar, samt uppfinningar av synnerlig betydelse för folkförsörjningen i riket, i betänkandet benämnda försörjningsuppfinningar.

Huvuddragen i patentutredningens förslag.

I betänkandet framhålles, att det nuvarande rättsläget i olika avseenden vore mindre tillfredsställande. Sålunda kunde andra statsorgan än patentmyndigheten (patent- och registreringsverket) i regel icke få del av patentansökningshandlingar, förrän ansöknigen efter förprovning från patentmyndighetens sida blivit kungjord enligt 7 § förordningen den 16 maj 1884 angående patent. Särskilt under nuvarande förhållanden kunde det emellertid vara av ej ringa värde, att därtill ägnade statsorgan snarast finge del av sådana handlingar för att kunna undersöka, i vad mån ansökningarna avsåge militära uppfinningar eller försörjningsuppfinningar. Man kunde därigenom erhålla del av uppfinningar, vilkas snabba exploatering låge i statens intresse och där det därför vore önskvärt att hastigt nå kontakt med patent-

sökandena. Kännedomen om en patentsökt uppfinning kunde också stundom påverka det allmännas dispositioner beträffande stöd för andra liknande uppfinningar. I betänkandet erinras om den verksamhet, som bedreves genom den år 1940 tillkomna statens uppfinnarnämnd. Särskilt när det gällde militära uppfinningar kunde det vidare vara ett vägande statsintresse, att uppfinningen ej komme till utomståendes kännedom. Ur militär synpunkt skulle det vara av värde, om något statsorgan hade befogenhet att föreskriva uppskov med patentsöknings kungörande enligt 7 § patentförordningen samt att ålägga patentsökanden att hemlighålla uppfinningen och ej söka skydd därå i utlandet. I betänkandet erinras härefter, att nuvarande bestämmelser om expropriation av patenträtt enligt 17 § patentförordningen gällde blott beviljade patent. Införande av möjlighet att före patentbeviljandet vidtaga expropriationsåtgärd syntes kunna vara av särskild betydelse med hänsyn både till snabb exploatering och till fortsatt hemlighållande. Åtminstone i fråga om militära uppfinningar kunde det vidare vara erforderligt att meddela föreskrift om att patenträtten skulle helt avstås till staten. Detta ansågs icke kunna ske enligt 17 § patentförordningen, utan åtgärd enligt detta lagrum finge gå ut på antingen att uppfinningen ställdes till allmänhetens fria förfogande eller att staten erhöle rätt att — jämte patenthavaren eller annan rättsinnehavare — utnyttja uppfinningen. Även när det gällde förfaringsätt eller anordningar, som icke patentsökts eller ens vore av patenterbar natur, kunde statsintresset kräva expropriationsåtgärder för att åstadkomma snabb exploatering eller framtvunga hemlighållande. För att expropriationsmöjligheten skulle bliva effektiv syntes då även fordras, att staten finge möjlighet att framtvunga upplysningar om hemliga förfaringsätt och anordningar. Slutligen kunde för staten föreligga intresse av att å ena sidan bevara en uppfinning såsom hemlig men å andra sidan vinna rättsskydd mot att annan senare erhöle patent å liknande uppfinning eller eljest utnyttjade uppfinningen. Det mest effektiva medlet att vinna detta syfte syntes vara, att möjlighet bereddtes staten att erhålla hemligt patent.

Patentutredningen uttalar, att genomförandet av nu antydda föreskrifter utan tvivel skulle innebära hårdhänta ingrepp i enskildas rättigheter. Redan allmänrättsliga hänsyn krävde därför, att detta endast skedde i den mån det verkligen vore påkallat av statens intresse. Vidare borde tillses, att bestämmelserna icke medförde praktiska olägenheter, som övervägde fördelarna. Det svenska näringslivet hade säkerligen i allmänhet lojalt samverkat med militära och civila statsorgan i syfte att ur försvars- och försörjningssynpunkt nå bästa möjliga resultat. Statsorganens bristande kännedom om tillgängliga uppfinningar, förfaringsätt och anordningar hade dock stundom kunnat vara till olägenhet. Vidare torde icke helt ha saknats exempel på att enskilda företag dragit sig för att ställa sina uppfinningsresurser till det allmännas förfogande, ehuru så varit önskvärt för stärkandet av landets försvar eller försörjning. Militära och civila myndigheter hade också till patentutredningen framfört önskemål om att det allmänna måtte få vidgade maktmedel till sitt förfogande.

Skälen för särskilda stadganden i här föreliggande ämne ha synts patentutredningen så vägande, att lagstiftningsåtgärder borde vidtagas, både i fråga om militära uppfinningar och försörjningsuppfinningar. I betänkandet anföres, att med den nu tillämpade totala krigföringen skillnaden mellan dessa båda slag av uppfinningar icke vore så skarp och att det vore av största betydelse för landets motståndskraft under ett krig, hur folkförsörjningen vore ordnad.

Särskilda bestämmelser om militära uppfinningar finnas mångenstädes utomlands. Sådana bestämmelser ha utfärdats åtminstone i Amerikas förenta stater, Australien, Canada, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Japan, Jugoslavien, Nederländerna, Polen, Rumänien, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Sydafrika, Tjeckoslovakien, Tyska riket, Ungern och Österrike. Stundom ingå bestämmelser av denna natur i den allmänna patentlagstiftningen, stundom i särskild lag eller annan författning. I ej ringa utsträckning ha hithörande föreskrifter tillkommit eller skärpts genom stadganden av provisorisk natur, som utfärdats under nu rådande krig. I betänkandet framhålles, att bestämmelserna variera ganska avsevärt i de olika länderna och att de i vissa länder äro betydligt strängare än vad patentutredningen föreslagit. I Finland föreligger ett förslag till ny patentlag som innehåller bestämmelser i ämnet. Angående utländsk rätt på här föreliggande område må i övrigt hänvisas till betänkandet.

Bestämmelser i ämnet ha av patentutredningen upptagits i förslag till en provisorisk lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar m. m. Förslaget torde böra fogas såsom bilaga till detta protokoll (*Bilaga A.*).

Förslagets bestämmelser skola, utan särskilt förordnande, i första hand tillämpas å militära uppfinningar. Hit hänföras i förslaget uppfinningar av särskild betydelse för rikets försvar. Med denna formulering avses att angiva, att det skall gälla en uppfinning av mer avsevärd betydelse och att den skall ha betydelse speciellt — ehuru icke nödvändigt uteslutande — för försvaret. För tillämpning av förslagets bestämmelser å försörjningsuppfinningar förutsättes särskilt förordnande av Kungl. Maj:t. Med försörjningsuppfinning förstås i förslaget uppfinning av synnerlig betydelse för folkförsörjningen i riket. Vissa för militära uppfinningar föreslagna bestämmelser, vilka helt eller övervägande äro motiverade av statens intresse av utsträckt hemlighållande, skola överhuvud ej gälla försörjningsuppfinningar.

Enligt 1 § i förslaget skola inkomna patentansökningar med hänsyn till deras betydelse för försvaret undergå granskning av en eller flera granskningsmyndigheter. Granskningsmyndighet skall enligt 2 § kunna under viss tid påkalla uppskov med patentansöknings kungörande och förplikta sökanden att ej yppa något om den patentsökta uppfinningen eller utnyttja den eller söka skydd därå i utlandet. I 3 § första stycket har Kungl. Maj:t tillagts rätt att föreskriva olika expropriationsåtgärder beträffande patentsökt eller patenterad uppfinning, däribland även hela patenträttens avstående till staten. Motsvarande expropriationsåtgärder skola enligt andra stycket i denna

paragraf kunna vidtagas beträffande ej patentsökt förfarande eller anordning av militär natur, som av näringsidkare tillämpas i hans verksamhet eller varom eljest inom denna föreligger kännedom. Kungl. Maj:t har också tillerkänts rätt att förplikta den, som äger vetenskap om förfarande eller anordning av sådan natur, att lämna fullständiga upplysningar därom. Enligt 3 § tredje stycket skall Kungl. Maj:t äga att meddela förbud mot att yppa, utnyttja eller söka skydd utom riket för uppfinning, förfarande eller anordning av militär natur, när avstående därav till staten beslutas, liksom dessförinnan för den tid expropriationsärendet är anhängigt. I 6 § upptagas bestämmelser om hemliga patent. Sådant skall kunna meddelas, när staten själv är sökande till patent å militär uppfinning. Patentansökningen skall i så fall ej kungöras och patentet må icke offentliggöras. Hemlighållande som nu sagts skall enligt 7 § ej räcka längre än staten önskar och gälla blott under förutsättning att staten alltjämt är innehavare av ansökningen eller patentet. I förslaget meddelas vidare i 4, 5 samt 8 och 9 §§ stadganden om tystnadsplikt för den som vinner kännedom om uppfinning m. m. på grund av bestämmelserna om granskningsmyndighets befogenhet eller om expropriation samt föreskrifter angående ersättning vid expropriationsåtgärd m. m., om straff och om hemlig rättegång i vissa fall.

Beträffande försörjningsuppfinningar stadgas i 10 § av förslaget, att Kungl. Maj:t vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden skall äga förordna, att vad i lagen är stadgat om uppfinning, förfarande eller anordning av särskild betydelse för rikets försvar skall helt eller delvis äga motsvarande tillämpning å uppfinning, förfarande eller anordning av synnerlig betydelse för folkförsörjningen i riket, dock ej såvitt angår bestämmelserna i 2, 6 och 7 §§ samt vad i 3 § är stadgat om avstående till staten. De bestämmelser i lagförslaget, som skola kunna få tillämpning å försörjningsuppfinningar, äro sålunda stadgandena om granskning av granskningsmyndighet i 1 § samt om andra expropriationsåtgärder än avstående av hela rätten och om upplysningsplikt i 3 § första och andra styckena jämte därtill knutna regler om tystnadsplikt, ersättning, straff och hemlig rättegång.

Patentutredningen har vidare framlagt förslag till *lag om ändrad lydelse av 23 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar*. I nämnda lagrum givas regler om hemlighållande av patentansökningshandlingar, och förslaget innehåller allenast sådana följdändringar som fordras på grund av de föreslagna bestämmelserna om hemliga patent.

Yttranden.

Över patentutredningens betänkande ha yttranden efter remiss inkommit från ställföreträdaren för chefen för försvarsstabens, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, statens bränslekommission, statens industrikommission, statens livsmedelskommission, statens uppfinnarnämnd, ingenjörsvetenskapsakademien, Jernkontoret, Sveriges industriförbund, svenska

teknologföreningen, svenska uppfinnareföreningens styrelse, svenska industriens patentingenjörers förening och svenska patentombudsföreningen. Från De anställdas centralorganisation (Daco) och aktiebolaget Bofors ha tillika inkommit skrifter i anledning av betänkandet.

Patentutredningens förslag har lämnats utan erinran av *ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben, bränslekommissionen, livsmedelskommissionen och ingenjörsvetenskapsakademien*. Även i övriga yttranden förordas i allmänhet lagstiftning i ämnet, ehuru olika ändringar föreslås i vad patentutredningen föreslagit. Lagstiftning på området har icke helt avstyrkts i något av yttrandena, ehuru i åtskilliga av dem intagits en kritisk ståndpunkt mot patentutredningens förslag.

Industrikommissionen har funnit uppenbart, att det i många fall beträffande patent, uppfinningar och tillverkningsmetoder av särskild betydelse för rikets försvar måste vara ett svenskt statsintresse av betydande vikt, att expropriation kan vidtagas, att hemlighållande kan föreskrivas och att skyldighet att till myndighet lämna vederbörliga upplysningar kan stadgas. Det syntes också vara motiverat att med militära uppfinningar åtminstone i vissa avseenden vid krig eller under liknande förhållanden jämställa uppfinningar av synnerlig betydelse för folkförsörjningen i riket. De bestämmelser, som av patentutredningen föreslagits, syntes i stort sett vara väl ägnade att tillgodose det ändamål, för vilket de sålunda avsetts.

Daco har med hänsyn till det nuvarande läget ej funnit skäl att framställa invändningar av principiell natur mot de allmänna principer, varpå förslaget vilar. *Daco* anser sig emellertid kunna förordna förslaget endast under förutsättning att en blivande lagstiftning erhåller rent provisorisk karaktär. *Svenska patentombudsföreningen* har framhållit, att den väl insåge behovet för det allmänna att erhålla förfoganderätt över för rikets försvar särskilt betydelsefulla uppfinningar på ett tidigare stadium än nu är möjligt, men anser förslaget i vissa hänseenden beskära uppfinnarens och patentsökandens fria dispositionsrätt i högre grad än som kunde anses erforderligt. *Svenska industriens patentingenjörers förening* har medgivit att det kan förekomma fall, då det för rikets försvar måste anses vara av vital betydelse, att en lag av den allmänna art som nu föreslagits står statsmakterna till förfogande. I regel måste emellertid enligt föreningens mening förutsättas, att hithörande frågor skulle finna en betydligt mera effektiv och för samtliga lojalt intresserade parter mera tillfredsställande lösning genom överenskommelse mellan parterna på frivillighetens väg. Föreningen anser ej att patentutredningens förslag tillfredsställer kravet att en sådan lag ej skall innebära mera kännbara ingrepp för den inhemska industrien än som oundgängligen påkallas av omständigheterna. Av *svenska uppfinnareföreningens styrelse* har uttalats, att en lagstiftning enligt det framlagda förslaget komme att i hög grad motverka patentlagstiftningens syfte att befrämja uppfinnareverksamheten och därmed den tekniska utvecklingen. En uppfinnare kunde ej känna sig genom patentansökning i Sverige få samma tryggade rättsställning, som svensk lag hittills tillerkänt honom, och dessutom kringskures den svenske uppfinna-

rens rätt att tillgodogöra sig de förmåner som enligt främmande länders patentlagstiftning eljest stode honom till buds. I den mån detta verkade hämmande på uppfinnareverksamheten, motverkades förslaget eget syfte att stärka försvarsberedskapen. De föreslagna bestämmelserna angående ej patentsökta förfaranden och anordningar kunde ej undgå att verka störande på det tekniska forskningsarbetet och att framskapa en för det svenska näringslivets utveckling menlig känsla av otrygghet särskilt i förhållandet mellan ett företags ledning och de vid företaget anställda. Den föreslagna lagens effektivitet kunde vidare starkt betvivlas. Å andra sidan hade styrelsen full förståelse för att samhällets krav ginge före uppfinnarnas privata intressen och att en uppfinnares enskilda rätt vore av underordnad betydelse gentemot vad landets försvar och försörjning krävde samt ville ingalunda avstyrka en lagstiftning i förslagets riktning, om därmed fördelar, som åtminstone uppvägade uppkommande olägenheter, kunde antagas stå att vinna. Men förslaget syntes i vissa avseenden gå längre än behovet krävde och därvid i vissa fall rent av kunna motverka sitt eget syftemål. Uttalande i sistnämnda riktning har även gjorts av *Jernkontoret*.

Svenska teknologföreningen har uttalat, att förslaget gäve anledning till vägande invändningar. Följande punkter i förslaget vore i första hand ägnade att framkalla allvarliga erinringar, nämligen svårigheten att, sedan ytterligare granskningsmyndigheter inrättats, upprätthålla åt patentsökande nu tillförsäkrad sekretess; svårigheten att avgöra, vilka uppfinningar som skulle anses falla under lagen; frågan om patentsökandes rätt att bli hörd i hithörande ärenden; frågan om statens rätt till expropriation samt om uppgiftsskyldighet; och frågan om införande av institutet hemliga patent. Föreningen framhåller vidare, att det vore synnerligen vanligt, att svenska industriföretag sökte skydd i utlandet samtidigt med eller före den svenska patentansökningen, och att det i många fall förekomme, att uppfinningen offentliggjorts samtidigt med den första patentansökningen. På grund av denna fullt lojala praxis måste en lag enligt det framlagda förslaget bli i väsentliga delar ineffektiv, samtidigt som den illojale därigenom erhöle möjlighet att i viktiga avseenden undandraga sig lagens verkningar.

Av *Sveriges industriförbund* har uttalats, att staten givetvis i nuvarande läge hade intresse av att den uppfinnarverksamhet, som bedreves inom industriföretagen eller eljest och som vore ägnad att stärka rikets försvar eller folkförsörjning, å ena sidan kunde utnyttjas av staten med minsta möjliga dröjsmål och å andra sidan — såvitt den berörde det militära området — kunde om så erfordrades hemlighållas för främmande stater. Anledning syntes emellertid saknas till antagande, att uppfinningar, som hädanefter gjordes inom den svenska industrien på förevarande områden, icke liksom hittills komme att frivilligt ställas i försvarets och folkförsörjningens tjänst. Det kunde därför starkt ifrågasättas, huruvida staten kunde vinna nämnvärt genom åtgärder av de slag, patentutredningen föreslagit. De föreslagna expropriationsbestämmelserna skulle vidare kunna medföra ytterst betänkliga konsekvenser. Det kunde knappast vara lockande för ett företag att nedlägga arbete och kostnader på undersökningar och experiment i syfte att förbättra

eller skapa produktionsmetoder eller tillverkningar för att, om arbetet lyckades, riskera att helt eller delvis berövas frukterna därav till följd av expropriationsåtgärd. Den ersättning, som därvid skulle utgivas, komme säkerligen ofta att bli otillfredsställande. Även om avsikten vore, att expropriationsåtgärd enligt lagförslaget endast i undantagsfall skulle behöva tillgripas, syntes verkningarna av hithörande bestämmelser av rent psykologiska skäl bli synnerligen ogynnsamma. Industriförbundet, som även påpekat den bristande effektiviteten hos förslagets bestämmelser, har sammanfattningsvis förklarat, att en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med patentutredningens förslag icke syntes erforderlig för ett skäligt tillvaratagande av statens intressen på förevarande områden och skulle åsamka industrien avsevärda olägenheter av skilda slag, vilka icke skulle stå i rimligt förhållande till de fördelar för staten som lagen tilläventyrs kunde medföra. Förbundet ville emellertid icke motsätta sig en lagstiftning, vars syfte begränsades till att bereda staten möjlighet att vinna tvångslicens i fråga om patentsökt uppfinning samt att ställa sådan uppfinning till allmänhetens fria förfogande. *Aktiebolaget Bofors* har för sin del förordat, att hela frågan toges under förnyat övervägande. Bolaget anser, att alla med förslaget eftersträfvade erforderliga syften borde kunna nås på förhandlingsvägen, åtminstone såvitt gällde lojala uppfinnare eller företagare. För den illojala däremot skulle bestämmelserna icke bli av avgörande praktisk betydelse på grund av möjligheten att utnyttja uppfinning genom samgående med utländska intressenter utan att komma i kontakt med de föreslagna bestämmelserna.

Kommerskollegium har i allt väsentligt instämt med vad Sveriges industriförbund anfört och uttalat betänkligheter mot en lagstiftning av den innebörd patentutredningen föreslagit. Kollegium anser, att det i vårt land endast vore i undantagsfall, som ett privat intresse kunde tänkas föreligga att undanhålla staten rätten och möjligheten att exploatera uppfinningar av värde för kristidshushållningen. De föreslagna bestämmelserna syntes för övrigt i detta avseende bjuda endast ringa skydd. Om nyttan av lagstiftningen således tedde sig oviss, vore det å andra sidan att förutse, att lagstiftningen åtminstone i den föreslagna utformningen komme att draga med sig en relativt omständlig och kostsam administrativ apparat.

Beträffande de föreslagna bestämmelserna av begreppen militär uppfinning och försörjningsuppfinning har i flera yttranden uttalats, att dessa bestämmelser vore vaga och att det ofta måste bli svårt att avgöra, om en uppfinning fölle under lagen och till vilken av de båda kategorierna den vore att hänföra. *Sveriges industriförbund* har härvid förordat, att med militär uppfinning bör förstås sådan uppfinning, som har betydelse huvudsakligen för försvaret.

De särskilda bestämmelserna i patentutredningens förslag.

Beträffande granskning av inkomna patentansökningar stadgas i 1 § av förslaget, att inkomna patentansökningar skola granskas med hänsyn till frågan, om de patentsökta uppfinningarna kunna antagas vara av

särskild betydelse för rikets försvar. Enligt 10 § kunna genom särskilt förordnande av Kungl. Maj:t bestämmelserna om sådan granskning göras helt eller delvis tillämpliga å försörjningsuppfinningar.

Granskningen skall enligt 1 § verkställas av den eller de myndigheter Kungl. Maj:t bestämmer. Granskningsmyndighet skall utse högst tre tjänstemän att i första hand utföra den myndigheten åvilande granskningen. I betänkandet uttalas, att det vore antagligt, att endast ett ringa antal granskningsmyndigheter komme att utses, och att det normalt syntes vara lämpligast, att endast en tjänsteman finge granskningsuppdrag för varje myndighet. Även sådana statliga kommissioner och nämnder, som tillkommit i anledning av nu rådande förhållanden, borde kunna utses till granskningsmyndighet. Avsikten vore, att endast de av granskningsmyndigheterna utsedda tjänstemännen skulle hos patentmyndigheten utföra primärgranskning av dit inkomna patentansökningar.

I 1 § stadgas vidare, att patentmyndigheten skall hålla samtliga ansökningshandlingar tillgängliga för granskningen och lämna erforderligt biträde vid densamma. I betänkandet uttalas härom, att ansvaret för granskningen ansetts böra läggas helt hos granskningsmyndighet. En sådan uppdelning av granskningen att patentmyndigheten skulle verkställa en förberedande gallring av patentansökningarna hade icke syntes tillräckligt motiverad och skulle kunna föranleda visst dubbelarbete. Om patentmyndighetens gallring skulle bli av större nytta för granskningsmyndighet, skulle arbetet därmed bli betydande, varvid man finge taga hänsyn till patentmyndighetens stora och stigande balans av oavgjorda patentansökningar. Det syntes önskvärt, att granskningsmyndighets arbete ordnades så, att det så litet som möjligt rubbade och försenade den normala behandlingen av inkomna patentansökningar. Huvudregeln borde därför vara, att patentmyndighetens arbete skulle fortgå som vanligt, medan granskningsmyndighets prövning ägde rum.

Granskning skall enligt slutbestämmelserna till förslaget icke äga rum av patentansökningar, vilkas kungörande beslutats före lagens ikraftträdande. Däremot skall granskningen omfatta övriga vid ikraftträdandet anhängiga ansökningar.

Kommerskollegium har uttalat, att bestämmelserna om granskning under alla förhållanden borde begränsas till ett medgivande, att till patentmyndigheten inkomna patentansökningar finge efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande granskas. Detaljbestämmelserna kunde då bättre anpassas efter de växlande behoven än om de en gång för alla fastlöstes genom ett generellt stadgande. Även efter denna begränsning vore det endast med tvekan, som kommerskollegium kunde ansluta sig till denna del av lagförslaget. Av *Sveriges industriförbund* har påpekats, att det vore mycket vanligt, att sökanden hänvände sig till ett statsorgan för att överlägga om uppfinningens exploaterande för försvarets eller eljest för det allmännas räkning. Granskningsmyndighet borde icke taga befattning med sådan patentansökning, om vilken staten genom något sitt organ redan vunnit kännedom. Liknande synpunkter ha

framförts av *aktiebolaget Bofors* och *svenska teknologföreningen*. Nämnda bolag anser, att ett statens granskningsorgan behövde ha till uppgift allenast att i de fall, då patentsökande ej styrkt att förhandlingar med kronan redan inletts, fästa lämplig myndighets uppmärksamhet på förekomsten av en betydelsefull patentansökan, så att myndigheten därigenom erhöle möjlighet att upptaga förhandlingar med patentsökanden. *Svenska teknologföreningen* ifrågasätter, om icke intresset att bevara sekretessen omkring en militär uppfinning rent av kunde motverkas genom att ett större antal personer än tidigare finge kännedom om uppfinningen ifråga redan på ansökningsstadiet. Betänkligt vore även, att dessa kunde tagas från en tillfällig kommission. Det borde i stället övervägas, huruvida icke granskningen borde uppdragas åt ett råd om förslagsvis högst fem av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, varvid det borde tillses, att representanter för såväl den militära som den civila statsförvaltningen utsåges. *Svenska uppfinnareföreningens styrelse* har framfört liknande förslag. *Statens industrikommission* har anfört, att en förberedande gallring borde kunna verkställas av patentmyndigheten. Själva expeditionsarbetet syntes kunna underlättas, om de patentsökande ålades att inlämna ansökningshandlingarna i ett exemplar utöver nu föreskrivet antal. *Patent- och registreringsverket* har däremot uttalat, att ämbetsverket icke kunde anses rustat för att verkställa en förberedande uppdelning eller granskning av ansökningarna. Ansvaret för granskningen borde alltså helt läggas på granskningsmyndigheterna, även om i realiteten det biträde, förslaget pålade patentverket att lämna, kunde bliva av betydelsefull art.

Genom 2 § i patentutredningens förslag utrustas granskningsmyndigheterna med vissa tvångsmedel, vilkas syfte är att trygga fortsatt hemlighållande av patentsökta militära uppfinningar. Dessa bestämmelser kunna enligt förslaget ej bliva tillämpliga å försörjningsuppfinningar. De åtgärder, som enligt 2 § kunna vidtagas på initiativ av granskningsmyndighet eller av denna själv, äro uppskov med patentansöknings kungörande och åläggande för patentsökanden att icke yppa något om den patentsökta uppfinningen eller utnyttja den eller därå söka skydd i främmande stat.

Såsom en första förutsättning för ingripande enligt 2 § har uppställts, att det skall gälla en patentsökt uppfinning, som granskningsmyndighet funnit vara av sådan betydelse för rikets försvar, att expropriationsåtgärd enligt 3 § kan ifrågakomma. I betänkandet uttalas, att det låge i sakens natur, att åtgärder enligt 2 § endast äro motiverade, när fortsatt hemlighållande planeras, och att det kunde antagas, att sådana åtgärder endast ganska sällan komme att beslutas. I regel vore det en fördel både ur det allmännas synpunkt och för den patentsökande, bl. a. med hänsyn till dennes möjlighet att söka skydd för sin uppfinning utomlands, om ett erforderligt ingripande komme till stånd redan under den första tiden efter patentsökandet. Enligt förslaget skall för ingripande förutsättas initiativ från granskningsmyndighets sida inom fem månader från den tidpunkt, då så beskaffade ansökningshandlingar inkommit till patentmyndigheten, att ansökningens föremål därav tydligt

framgår. För ansökningar, som vid lagens ikraftträdande redan äro i sådant skick, skall tiden räknas från ikraftträdandet.

Gäller det uppskov med patentansöknings kungörande är det enligt förslaget tillräckligt, att granskningsmyndigheten inom nämnda tid underrättar patentmyndigheten om att uppfinningen är av här ifrågavarande beskaffenhet. Utan hinder av sådan anmälan må patentmyndigheten fortsätta patentansökningens behandling i normal ordning fram till det stadium, då ansökningens kungörande skulle kunna ske. Men har detta stadium nåtts, skall enligt förslaget patentmyndigheten senast två veckor förut underrätta granskningsmyndigheten, därest fråga är om ansökning, varom granskningsmyndighet gjort anmälan eller för vilken den nämnda femmånaderstiden icke gått till ända. Granskningsmyndigheten får då tillfälle att hos patentmyndigheten hemställa om uppskov tillsvidare med kungörandet. Sådan hemställan skall städse efterkommas.

För annat ingripande än uppskov med kungörande erfordras enligt förslaget att beslut därom fattas av granskningsmyndighet inom den angivna femmånadersperioden och innan kungörande beslutats. Granskningsmyndighets beslut kan gå ut på att sökanden icke, sedan han erhållit del av beslutet, utan tillstånd av granskningsmyndigheten må yppa något om uppfinningen eller utnyttja den eller därå söka patent eller annan skydds rätt i främmande stat, ävensom att sökanden, om sådan åtgärd redan vidtagits, skall lämna granskningsmyndigheten meddelande härom inom en vecka efter det han erhållit del av beslutet. I betänkandet uttalas, att inskränkningar av här ifrågavarande slag endast böra beslutas, när verkligt behov därav föreligger, och att därvid efter omständigheterna får bedömas, om alla nu nämnda förpliktelser behöva åläggas eller om man kan göra någon begränsning härutinnan. Den, som handlar i strid mot granskningsmyndighets beslut, kan enligt 8 § i förslaget ådömas straff.

Granskningsmyndighets beslut om hemlighållande, liksom patentmyndighetens beslut om uppskov med kungörandet, må enligt förslaget icke överklagas. Sådant beslut skall, om det ej redan dessförinnan upphävts av den beslutande myndigheten, upphöra att gälla, om granskningsmyndigheten icke inom fyra månader från beslutets dag gjort hemställan hos Kungl. Maj:t om expropriationsåtgärd enligt 3 §. I betänkandet framhålles, att det normala enligt förslaget blir, att granskningsmyndighet inom nio månader från patentansökningen måste ha fattat bestämd ståndpunkt, huruvida den skall påkalla expropriationsåtgärd.

Medan expropriationsärendet är under Kungl. Maj:ts prövning, komma beslutade ingrepp enligt 2 § normalt att fortbestå. Med Kungl. Maj:ts beslut upphöra de däremot att gälla, i den mån Kungl. Maj:t ej annorlunda föreskriver. Sådan föreskrift kan enligt 3 § tredje stycket i förslaget meddelas endast när i expropriationsärendet beslutas avstående till staten av sökandens hela rätt till uppfinningen. Motsvarande befogenhet för Kungl. Maj:t att föreskriva hemlighållande m. m. föreligger enligt förslaget, då avstående beslutas av rätten till ej patentsökt förfarande eller anordning av

militär betydelse, varvid Kungl. Maj:t enligt särskilt stadgande kan interimistiskt meddela sådan föreskrift för tiden till dess expropriationsärendet avgjorts. Även vid handlande i strid mot en av Kungl. Maj:t meddelad föreskrift om hemlighållande m. m. kan enligt 8 § i förslaget inträda straffpåföljd.

Förslaget innehåller även bestämmelser om skyldighet för granskningsmyndighet att underrätta sökanden och patentmyndigheten om beslut om hemlighållande m. m. samt om upphörande av sådant beslut.

I betänkandet påpekas, att åtgärder, som vidtagits innan granskningsmyndighets eller Kungl. Maj:ts beslut om hemlighållande delgivits vederbörande, kunna vara till skada för svenska staten. Patentutredningen hade dock icke ansett sig böra föreslå en så sträng regel som ett generellt förbud att utan särskilt tillstånd söka skydd för uppfinning i utlandet, även om förebilder härtill icke saknades utomlands. I betänkandet uttalas vidare, att de föreslagna bestämmelserna om hemlighållande äro tillämpliga även å utlänningar, som ej vistas härstädes, men att det låge i sakens natur, att i praktiken utrymme för tvångsåtgärder sällan funnes beträffande utlänningars ansökningar.

Såsom förut antytts ha *Sveriges industriförbund*, *svenska teknologföreningen*, *svenska uppfinnareföreningens styrelse* och *aktiebolaget Bofors* framhållit, att effektiviteten av de föreslagna reglerna om hemlighållande m. m. avsevärt minskades genom att skydd för uppfinning kunde sökas i utlandet eller offentliggörande därav kunde ske samtidigt med eller före patentansökning i Sverige. *Patent- och registreringsverket* har av detta skäl ifrågasatt införande av ett generellt förbud för här i riket bosatt rättsinnehavare att själv eller genom annan i utlandet söka patent eller annan skydds rätt utan särskilt tillstånd. *Statens industrikommission* har i samma syfte förordat, att i fråga om sådana uppfinningar beträffande vapen, ammunition och andra stridsmedel, vilkas förbehållande åt svenska staten vid eventuellt krigsfall måste anses vara av synnerlig vikt, meddelas förbud mot att söka patent därå i utlandet eller vidtaga annan åtgärd, som kunde vara ägnad att bringa uppfinningen till utländsk makts kännedom. *Patent- och registreringsverket*, *Sveriges industriförbund* och *svenska patentombudsföreningen* ha vidare framhållit, att enligt förslaget förpliktelse till hemlighållande m. m. av Kungl. Maj:t kunde åläggas endast den, mot vilken beslutet riktats. Även här förelåge en lucka som gjorde stadgandena mindre effektiva. *Svenska uppfinnareföreningens styrelse* och *svenska patentombudsföreningen* ha också påpekat, att lagförslaget ej syntes giva staten tillräckliga möjligheter att vidtaga åtgärder mot sökande, som återtog sin ansökan.

Beträffande de tider, inom vilka granskningsmyndighet skulle ha att vidtaga åtgärd enligt 2 § i förslaget, ha *patent- och registreringsverket*, *svenska uppfinnareföreningens styrelse*, *Daco*, *svenska patentombudsföreningen* samt *Sveriges industriförbund* förordat en väsentlig förkortning.

Svenska industriens patentingenjörers förening har avstyrkt, att bestämmelserna i 2 § om granskningsmyndighets befogenhet att föreskriva hemlig-

hållande och skyldighet att lämna upplysningar om redan vidtagna åtgärder m. m. skola äga tillämpning å annan än inom riket bosatt sökande. Utlänning kunde på grund av lag i hemlandet vara förbjuden att lämna sådana upplysningar. Skyldigheten att yppa redan vidtagna åtgärder borde inskränkas till sådana åtgärder som sökanden vidtagit.

Svenska teknologföreningen, svenska uppfinnareföreningens styrelse och *svenska patentombudsföreningen* ha förordat stadgande om att sökanden skall få tillfälle att yttra sig, innan granskningsmyndighet meddelar föreskrift om hemlighållande m. m. eller hos Kungl. Maj:t hemställer om expropriationsåtgärd.

Aktiebolaget Bofors har anfört, att endast Kungl. Maj:t borde få befogenhet att ålägga sökanden tystnadsplikt m. m. och att detta blott borde få ske, när förhandlingsvägen ej lett till resultat.

Jernkontoret avstyrker helt 3 § tredje stycket, och *svenska uppfinnareföreningens styrelse* och *aktiebolaget Bofors* anse det icke böra gälla ej patent-sökta förfaranden och anordningar.

Bestämmelser om expropriationsåtgärder beträffande uppfinningar, förfaranden och anordningar av särskild betydelse för rikets försvar finnas i 3 § första stycket och 3 § andra stycket första punkten i patentutredningens förslag. Dessa bestämmelser skola enligt 10 § i förslaget genom förordnande av Kungl. Maj:t delvis kunna göras tillämpliga å uppfinningar, förfaranden och anordningar av synnerlig betydelse för folkförsörjningen i riket. I samtliga fall är det enligt förslaget endast Kungl. Maj:t, som äger fatta beslut om expropriationsåtgärd.

Olika expropriationsåtgärder skola enligt 3 § första stycket kunna beslutas beträffande patenterad eller patentsökt uppfinning. Det skall kunna föreskrivas, att sökandens anspråk på erhållande av patent eller det beviljade patentet skall avstås till staten. Sådant beslut kan enligt betänkandet särskilt vara påkallat, när staten vill sörja för uppfinningens hemlighållande, och kan vara nödvändigt, bland annat, om staten avser att erhålla hemligt patent å uppfinningen. Beslut av detta slag kan enligt 10 § i förslaget icke avse försörjningsuppfinning. — Expropriationsbeslut kan vidare gå ut på, att uppfinningen förklaras skola ställas till allmänhetens fria förfogande. Detta kan enligt betänkandet särskilt vara lämpligt, då staten vill uppmuntra till utnyttjande av uppfinningen och anser detta bäst kunna ske genom att låta näringslivet fritt taga hand om exploateringen. Slutligen kan expropriationsbeslut ha den innebörden, att uppfinning förklaras utan hinder av patentet få utnyttjas för statens räkning eller av annan. I betänkandet förklaras, att man i detta fall kan uttrycka saken så, att genom beslutet tillskapas en eller flera tvångslicenser. Härigenom gjordes ej intrång i rättsinnehavarens befogenhet att själv utnyttja uppfinningen och att upplåta licens åt annan. Kungl. Maj:t kunde lägga beslutet så, att tvångslicens upplåtes åt ett eller flera privata näringsföretag, om detta ansåges lämpligare än att låta utnyttjandet ske för statens räkning.

I betänkandet erinras, att vissa expropriationsåtgärder beträffande beviljade patent redan nu kunde vidtagas med stöd av 17 § patentförordningen. Detta stadgande syntes dock utan olägenhet kunna kvarstå vid sidan av de nya bestämmelserna, enär för expropriationsåtgärd i båda fallen fordrades beslut av Kungl. Maj:t, som därvid torde ange det lagrum, på vilket åtgärden grundades.

Enligt 3 § andra stycket första punkten och 10 § skola expropriationsbestämmelserna äga motsvarande tillämpning å ej patentsökt förfarande eller anordning av militär eller försörjningsbetydelse, som av näringsidkare tillämpas i hans verksamhet eller varom eljest inom denna föreligger kännedom. Patentutredningen har uttalat, att icke patentsökta uppfinningar liksom andra tekniska uppslag kunde vara av stor betydelse för försvaret eller folkförsörjningen i vårt land. Expropriationsåtgärder borde emellertid endast tillgripas i sådana undantagsfall, då godvillig uppgörelse ej kunde träffas på skäliga villkor. Ingripande kunde enligt förslaget ske vare sig förfarandet eller anordningen vore av patenterbar natur eller icke. I regel bleve det fråga om yrkeshemligheter som avsåges i 3 § i lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens. Åtgärder kunde enligt förslaget blott förekomma, när förfarandet eller anordningen antingen tillämpades i näringsidkares verksamhet — ehuru utnyttjandet ej skedde i den omfattning, som påkallades av statens intresse — eller det åtminstone förelåge kännedom om förfarandet eller anordningen inom någon näringsverksamhet — ehuru utnyttjande icke förekomme. Däremot vore förslaget icke tillämpligt, om det exempelvis gällde en uppfinning som en privatperson gjort men ej låtit komma till något näringsföretags kännedom.

I yttrandena framföras vissa erinringar mot de expropriationsåtgärder, som skulle möjliggöras enligt förslaget. *Patent- och registreringsverket* har ej ansett tillräckliga skäl förebragta för rätt att medgiva tvångslicens till förmån för privat, kanske rentav konkurrerande företag. *Jernkontoret* har funnit stadgandet om avstående till staten böra inskränkas till uppfinningar av rent militärteknisk natur, under det att *Sveriges industriförbund* helt avstyrkt bestämmelsen om uppfinnings totala avstående till staten.

Vad särskilt angår expropriationsåtgärder i fråga om ej patentsökta förfaranden och anordningar har kritik förekommit i åtskilliga yttranden.

Statens uppfinnarnämnd, *Jernkontoret*, *Sveriges industriförbund*, *svenska teknologföreningen*, *svenska uppfinnareföreningens styrelse* och *aktiebolaget Bofors* avstyrka helt bestämmelserna om expropriationsåtgärder beträffande ej patentsökta förfaranden och anordningar. *Statens uppfinnarnämnd* har därvid framhållit det stora intresse och det osjälviska arbete, som nämnden under sin verksamhet kunnat konstatera hos såväl uppfinnare som industrier och deras ingenjörer. De föreslagna bestämmelserna komme att verka nedslående på uppfinnarna och skulle alstra en olustkänsla, som skulle vara hindrande för det nu i hög grad förefintliga goda samarbetet mellan försvar och industri. *Sveriges industriförbund* har för sin del uttalat, att ordalagen i för-

slaget syntes bereda staten möjlighet att tilltvinga sig kännedom och förfoganderätt över snart sagt vad som helst som på något sätt hade att göra med driften inom ett företag. Det vore emellertid orimligt, att en näringsidkare som utnyttjade en teknisk anordning eller ett förfarande inom sitt företag skulle kunna tvingas att helt avstå därifrån och icke vidare begagna sig därav inom företaget. Lika litet borde yrkeshemlighet, som icke tillämpades i näringsverksamhet, få helt exproprieras. I överensstämmelse med bestämda önskemål från företagets sida påyrkade emellertid förbundet, att yrkeshemligheter icke skulle få göras till föremål ens för mera begränsad expropriationsåtgärd. *Kommerskollegium* och *svenska industriens patentingenjörers förening* föreslår, att expropriationsåtgärder i varje fall endast skola kunna vidtagas beträffande förfarande eller anordning, som av näringsidkare tillämpas i hans verksamhet inom riket. Å andra sidan har *patent- och registreringsverket* ifrågasatt lämpligheten av den i lagförslaget intagna begränsningen till näringsidkare.

Beträffande expropriationsärendens handläggning har i övrigt av *Jernkontoret*, *Sveriges industriförbund*, *svenska teknologföreningen* och *svenska uppfinnareföreningens styrelse* föreslagits, att den, mot vilken expropriationsbeslut är avsett att riktas, skall ha rätt att yttra sig, innan beslutet fattas, och att i civiltekniska frågor sakkunniga personer skola erhålla tillfälle att deltaga i expropriationsärendens beredning. *Statens industrikommission* och *aktiebolaget Bofors* ha uttalat, att expropriationsåtgärder borde kunna vidtagas endast när frivillig uppgörelse med vederbörande rättsägare icke kunnat komma till stånd.

Statens industrikommission har ifrågasatt, huruvida icke i samband med tillkomsten av nu förevarande lag expropriationsbestämmelserna i 17 § patentförordningen borde sättas ur kraft under lagens giltighetstid.

I 3 § andra stycket andra punkten i förslaget givas bestämmelser om skyldighet för den, som äger vetenskap om visst förfarande eller viss anordning av särskild betydelse för rikets försvar, att under vissa förhållanden på anfordran lämna fullständiga **u p p l y s n i n g a r** därom, därest Kungl. Maj:t så bestämmer. Detta stadgande skall enligt 10 § kunna genom förordnande av Kungl. Maj:t göras tillämpligt å förfaranden och anordningar av synnerlig betydelse för folkförsörjningen i riket.

I betänkandet uttalas, att utan sådant stadgande skulle expropriation av rätt till något, som utgör näringsidkares yrkeshemlighet, kanske ej ens kunna förberedas. Bestämmelsen vore så utformad, att förordnande kunde riktas mot envar, som ägde angiven kännedom, sålunda ej blott mot den, som i sin verksamhet utnyttjade eller eljest hade i sin besittning förfarande eller anordning, varom här vore fråga, utan även mot den, som vore anställd i sådan verksamhet eller eljest hade vetenskap om att där föreläge kännedom om förfarandet eller anordningen. Stadgandet bleve på det sättet vittgående, och vid handlande i strid mot meddelat förordnande inträdde enligt 8 § straff (dagsböter eller fängelse). Det kunde onekligen ur allmänrättsliga synpunk-

ter vara förenat med betänkligheter att införa ett stadgande av nu angivna innebörd, vilket också från olika håll framhållits till patentutredningen, men denna hade ansett en sådan föreskrift icke kunna undvaras. Att märka vore, att upplysningsskyldighet endast förelåge, då Kungl. Maj:t i det särskilda fallet meddelat bestämmelse härom, vilket måste anses innebära garanti för en varsam tillämpning av befogenheten. Däremot hade patentutredningen icke upptagit ett av industrikommissionen till patentutredningen framfört förslag, enligt vilket skulle stadgas, att även den, som ej fått något förständigande av Kungl. Maj:t, skulle få lämna upplysningar av här ifrågavarande slag till vederbörande statsmyndighet utan att därför kunna drabbas av påföljd på grund av att handlingen stått i strid med honom åvilande förpliktelse.

Industrikommissionen har i sitt yttrande över patentutredningens betänkande förklarar, att den avstode från sitt nyssnämnda förslag, men har framfört vissa erinringar mot patentutredningens förslag. Kommissionen anför bland annat:

Det är att märka, hurusom det föreslagna stadgandet, som innebär att ett förordnande om upplysningsplikt i varje särskilt fall, d. v. s. för visst bestämt företag, meddelas av Kungl. Maj:t, för sin tillämpning torde förutsätta, att något statens organ vunnit kännedom om eller åtminstone fått anledning förmoda, att inom visst företag någon metod av förevarande slag är i tillämpning. Därest det då icke är fråga endast om en mer eller mindre välgrundad förmodan utan om en verklig kännedom, lär denna kännedom i det stora flertalet fall icke gärna kunna ha förvärvats annat än genom indiskretion av någon hos företaget anställd befattningshavare, som sålunda — måhända i uttrycklig strid mot honom åvilande förpliktelse — obehörigen yppat hemligheter i samband med tillverkningen. Onekligen framstår det såsom något för rättskänslan ytterligt stötande, att Kungl. Maj:t med förbigående av företagets ledning i ett dylikt fall skulle kunna vända sig direkt mot uppgiftslämnaren och så att säga sanktionera indiskretionen genom att ålägga uppgiftslämnaren, som genom sitt yppande begått en rättsstridig och i lag straffbelagd handling, att tillhandagå med närmare upplysningar om sin vetenskap. Stadgandet om upplysningsplikt synes böra inskränkas till att avse skyldighet för företaget som sådant att efter Konungens förordnande på anmodan och vid straffansvar lämna fullständiga upplysningar i saken. Kommissionen är givetvis icke blind för att en tredskande företagsledning därvid oriktigt skulle kunna hävda, att någon hemlig tillverkningsmetod överhuvud taget icke funnes inom företaget, varvid svårigheten att bevisa motsatsen, därest Kungl. Maj:t icke skulle på ett eller annat sätt kunna kontrollera uppgiften, kanske bleve oöverstiglig. För att råda bot härför vill kommissionen föreslå, att en bestämmelse införes, enligt vilken Konungen i samband med sitt förordnande om upplysningsplikt för företaget självt skall kunna ålägga dess ledning att låta företagens tillverkning följas och granskas av den eller dem, som Konungen därtill förordnar.

Svenska patentombudsföreningen har ansett, att endast näringsidkaren själv bör åläggas upplysningsplikt, samt anmärkt, att det vore angeläget, att denne beredes tillfälle att ställa förfarande eller anordning av patenterbar natur under patentskydd i Sverige, innan han skulle tillhandagå med fullständiga upplysningar därom. Även *Daco* föreslår, att upplysningsplikt stadgas endast för näringsidkare. *Daco* framhåller, att en arbetstagare enligt lag-

förslaget kunde förpliktas att vidtaga en åtgärd, som, därest den i förslaget upptagna regeln icke funnes, skulle innebära ett grovt avtalsvidrigt eller stundom t. o. m. brottsligt förfaringssätt. Detta kunde komma att i hög grad äventyra arbetstagarens ställning och fortsatta utkomstmöjligheter hos arbetsgivaren, i synnerhet om lämnandet av upplysningarna skedde i strid med arbetsgivarens intressen. Arbetstagaren kunde komma i synnerligen besvärliga konfliktsituationer, i det han komme att slitas mellan å ena sidan sin trohetsplikt till och lojalitet för arbetsgivaren och å andra sidan skyldigheten att lämna upplysningar i enlighet med det honom meddelade föreläggandet. *Kommerskollegium* har likaledes uttalat, att den föreslagna bestämmelsen om skyldighet för envar att lämna fullständiga upplysningar även om mycket hemliga yrkesförfaranden för den enskilde kan skapa rätt besvärliga plikt-kollisioner. I varje fall borde upplysningsplikt kunna åläggas endast svensk man. *Kommerskollegium* ansåge dessutom tvivelaktigt, huruvida det kunde vara lämpligt att Kungl. Maj:t i administrativ ordning prövade spörsmålet om skyldighet att röja ifrågavarande hemligheter. Det syntes bättre överensstämma med svensk rättstradition att överlämna denna prövning till domstol.

Statens uppfinnarnämnd, Jernkontoret, Sveriges industriförbund, svenska teknologföreningen, svenska uppfinnareföreningens styrelse, svenska industriens patentingenjörers förening och aktiebolaget Bofors avstyrka helt bestämmelser om upplysningsplikt. En skarp kritik har riktats mot bestämmelser av detta slag, därvid särskilt framhållits den irritation, som sådana bestämmelser kunde komma att förorsaka inom industrien, såväl hos dess ledare som hos dess anställda. Därigenom kunde den nyskapande verksamheten bliva lidande.

I patentutredningens förslag ingå såsom förut nämnts även bestämmelser om vad som med en något oegentlig term brukar kallas hemliga patent. 6 § i förslaget innehåller huvudstadgandet härom. För att hemligt patent skall kunna erhållas förutsättes enligt förslaget, att det gäller en militär uppfinning. Vidare skall det vara fråga om en uppfinning, varå patent sökes för statens räkning, vare sig staten redan från början är patentsökande eller först senare — eventuellt genom expropriation enligt 3 § — förvärvat rätten till ansökningen. Ytterligare fordras, att från statens sida gjorts hemställa hos patentmyndigheten om hemlig handläggning, innan beslut fattats om ansökningens kungörande. Även om hemlig handläggning begärts inom denna tid, skall patentmyndighetens prövning av uppfinningens patenterbarhet fortgå i vanlig ordning. Skillnaden mot den normala behandlingen framträder, när man kommit därhän, att ansökningen skulle ha kungjorts enligt 7 § patentförordningen. Sådant kungörande med åtföljande utläggning för allmänheten skall ej förekomma, utan patent skall genast meddelas samt bevis därom utfärdas. Alla handlingar till en akt av detta slag skola enligt förslaget vara hemliga även sedan patent beviljats. Patentet skall införas i ett särskilt hemligt register, och något offentliggörande av uppfinningen i samband med patentbeviljandet skall ej ske.

Enligt 7 § i förslaget skall, om ansökningen övergår å annan än staten, densamma i fortsättningen handläggas i vanlig ordning, d. v. s. med kungörande och utläggning. Har patent redan beviljats, skall offentliggörande ske som i fråga om vanliga patent. Liknande förfarande skall också tillämpas, om från statens sida hemställan göres om att hemlighållandet skall upphöra.

Patentutredningen framhåller i betänkandet bland annat:

Hemligt patent skall i princip medföra samma befogenheter som vanliga patent. En senare ansökning å liknande uppfinning skall sålunda kunna avslås på grund av det tidigare patentet. Sökanden blir i sådant fall sämre ställd än eljest, i det han icke får kännedom om beskaffenheten av det hemliga patent, som åberopats mot hans ansökning. Givetvis skulle hans rätt att i högre instans föra talan mot ett avslagsbeslut kvarstå, men han skulle få svårt att komma med något egentligt bemötande. I sådana fall, då den senare ansökningen blott delvis kolliderar med det hemliga patentet, kan patentmyndigheten dock mildra nämnda olägenhet för sökanden genom att underrätta honom om att det hemliga patentet efter viss närmare angiven begränsning av ansökningen icke torde hindra bifall till denna.

Vad nyss sagts visar, att införandet av bestämmelser om hemliga patent kan väcka en viss, ej ringa tvekan. Patentutredningen har dock ansett, att sådan reglering icke kan undvaras utan olägenheter för det allmänna. Staten tryggas nämligen genom hemligt patent mot att liknande uppfinning patenteras för annan och kan även utan vidare ingripa mot utnyttjande av sådan uppfinning. En annan sak är, att stundom kanske expropriationsåtgärd med åtföljande ersättningsskyldighet icke kan undvikas, nämligen om man vill hindra yppande av uppfinningen eller att skydd utomlands sökes för densamma.

Ett mindre omfattande stadgande i ämnet föreslogs av den s. k. patentlagstiftningskommittén i dess år 1919 avgivna förslag till ny patentlag (43 §). Enligt detta stadgande skulle en av staten gjord ansökning om patent å uppfinning av synnerlig betydelse för rikets försvar kunna godkännas utan kungörande med verkan, att villkorligt skydd skulle inträda för uppfinningen från detta godkännande. Patent skulle dock ej meddelas på detta stadium. Om senare inkomme ansökning om patent å liknande uppfinning, skulle staten ha att välja mellan att avstå från sitt villkorliga skydd eller medgiva, att dess ansökning kungjordes och i fortsättningen handlades i vanlig ordning. I förra fallet skulle staten dock äga rätt att utan hinder av ett åt annan meddelat patent själv utöva uppfinningen.

I nu föreliggande betänkande uttalas, att ett stadgande av detta slag icke kan anses giva det allmänna tillräckligt skydd mot senare kolliderande ansökning.

Direktören *A. Hasselrot* har i skrivelse till patentutredningen, med instämmande av tre av de övriga personer som utsetts att delta i överläggningar med patentutredningen, avstyrkt bestämmelser om hemliga patent. I skrivelsen uttalas, att statens intresse borde i en permanent lagstiftning vara tillräckligt tillgodosett genom ett sådant stadgande som det av patentlagstiftningskommittén föreslagna. Då det nu vore fråga om en provisorisk lag, funnes ej skäl att i vidare mån avvika härifrån än att möjligen låta staten ha

en ovillkorlig rätt att få kungörandet uppskjutet under lagens hela giltighetstid. Eventuella senare kolliderande ansökningar skulle då få vila, tills lagen upphört att gälla, men därefter skulle vanliga regler för kolliderande ansökningar bliva tillämpliga. Möjligheten av att en patentansökning skulle kunna under lagens giltighetstid avslås på grund av kollision med ett hemligt patent syntes i hög grad ägnad att undergräva de grundvalar, på vilka hela patentskyddet vore uppbyggt. Om den senare, kolliderande ansökningen innehölle en patenterbar nyhet, som ginge utöver den av staten förvärvade uppfinningen, förnärmade ett avslag, grundat på statens hemliga patent, den senare uppfinnarens rätt. Denne skulle visserligen möjligen genom en uppdelning av sin ansökning kunna lyckas säkerställa sin rätt. Men med en sådan utväg, vars framkomlighet vore beroende av en slump, syntes icke uppfinnareintresset vara behörigen tillgodosett. Om man trots de anförda betänkligheterna ville giva staten rätt att med åberopande av en hemlig handling hindra patent, vore det ur militär synpunkt avgjort mera förmånligt, om en patentansökning kunde avslås på grund av att föremålet för densamma väsentligt överensstämde med en uppfinning, varav enligt en hemlig anmälan militär myndighet före ansökningens inlämnande förklarar sig vara i besittning. Staten syntes knappast ha något verkligt intresse av att kunna såsom innehavare av ett hemligt patent lagligen göra gällande den förbuds rätt, som ett patent innebär. Skulle intrånget beivras, måste ju vederbörande bibringas vetskap om det hemliga patentet, och en intrångsrättegång syntes, även om den fördes inför stängda dörrar, vara i hög grad ägnad att motverka syftet med hemlighållandet. Vidare vore det oegentligt, att enligt förslaget ett hemligt patent, när det upphörde att vara hemligt, skulle utan vidare fortbestå, ehuru något uppbudsförfarande icke ägt rum.

Patentutredningen har i sitt betänkande anmärkt, att utvägen att en senare kolliderande ansökning kunde förklaras vilande under hela giltighetstiden för den nu föreslagna lagen knappast vore tillfredsställande, särskilt med tanke på att lagens giltighetstid kunde komma att förlängas under en sammanlagt kanske lång period. Alternativet med ett stadgande om att patent ej finge beviljas på sådant, varom militär myndighet före patentansökningen anmält sig äga kännedom, vore ingalunda bättre för de patentsökande än införande av regler om hemliga patent. Patentutredningen har vidare framhållit, att betänkligheterna mot bestämmelser om hemliga patent icke torde komma att få så stor praktisk betydelse, samt åberopat, att liknande bestämmelser funnes mångenstädes utomlands, i vissa länder sedan många år, utan att det vore känt att därav vållats större olägenheter.

Bestämmelserna om hemliga patent ha i yttrandena avstyrkts av *kommerskollegium*, *statens uppfinnarnämnd*, *Jernkontoret*, *Sveriges industriförbund*, *svenska teknologföreningen* och *svenska uppfinnareföreningens styrelse*, vilka samtliga förklarar sig helt eller i allt väsentligt dela de av direktören Hasselrot framförda betänkligheterna, samt vidare av *industrikommissionen*, *svenska industriens patentingenjörers förening*, *svenska patentombudsforeningen* och *aktiebolaget Bofors*. I flera yttranden förordas den utvägen, att

staten beredes möjlighet att erhålla uppskov med patentansöknings kungörande och handlingarnas utläggande till granskning samt att en senare kolliderande ansökning förklaras vilande under lagens hela giltighetstid. I vissa yttranden har uttalats, att om bestämmelser om hemliga patent likväl skulle komma till stånd, i allt fall vissa ändringar i patentutredningens förslag borde vidtagas. *Industrikommissionen* har sålunda ansett, att hemliga patent endast böra kunna komma till stånd efter bestämmande av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. *Svenska patentombudsföreningen* har föreslagit, att i fall av kollision patentmyndigheten skall låta kungöra den senare ansökningen utan hinder av det hemliga patentet och utfärda patent med förbehåll för av hemligt patent konstituerad äldre rätt.

I 4 § i patentutredningens förslag har såsom förut antytts intagits stadgande, att den som till följd av bestämmelserna om granskning i 1 § eller om expropriationsåtgärder och upplysningsplikt i 3 § vinner kännedom om uppfinning, förfarande eller anordning, varom där sägs, ej i oträngt mål må yppa något därom. — Förseelse häremot straffas enligt 8 §.

I åtskilliga yttranden har ifrågasatts, huruvida icke förbudet mot yppande borde utsträckas till att omfatta även utnyttjande.

Enligt 5 § första stycket i patentutredningens förslag skall lämnas skälig ersättning av allmänna medel vid expropriationsåtgärd m. m. enligt 3 §. Detsamma skall gälla, där skada vållas genom patentmyndighetens beslut om uppskov med kungörandet enligt 2 § eller genom granskningsmyndighets eller Kungl. Maj:ts beslut om hemlighållande m. m. enligt 2 § eller 3 § eller genom yppande i strid mot bestämmelserna i 4 §. — I betänkandet uttalas att vid bestämmande av ersättning, när expropriationsåtgärd vidtagits, finge tagas hänsyn till om expropriationen avsåge hela rätten och om den innebure skyldighet till hemlighållande m. m. Stundom kunde befinnas lämpligt att icke sätta ersättningen till ett engångsbelopp utan göra den beroende exempelvis av utnyttjandets omfattning eller att till en början endast bestämma ersättningen för viss tid framåt och först vid senare tidpunkt upptaga ersättningsfrågan till slutlig prövning. Beträffande ersättning för skada genom yppande i strid mot 4 § framhålles i betänkandet, att detta stadgande upptagits trots vissa principiella betänkligheter, enär det icke syntes tilltalande, att den skadelidande skulle vara hänvisad till att söka utfå ersättning av den försumlige tjänstemannen.

Enligt 5 § andra stycket i förslaget skall ersättningen, om ej överenskomelse angående densamma träffas, bestämmas av Stockholms rådhusrätt i den sammansättning, som i 20 § patentförordningen anges för tvångslicensmål. Enligt denna paragraf skall domstolen bestå av domfört antal av rättens ledamöter jämte tre av patentmyndigheten årligen utsedda i industriella förhållanden kunniga ledamöter. Enligt förslaget må rådhusrättens beslut ej överklagas.

I betänkandet uttalas, att det ofta torde bli en svår uppgift att bestämma ersättning, speciellt när det icke är fråga om en patenterad uppfinning.

Genom att ett enda organ alltid finge bestämma ersättningen uppnåddes större enhetlighet i bedömningen, och med hänsyn till att hithörande frågor ofta komme att vara av konfidentiell natur vore det en särskild fördel, om endast ett mindre antal personer komme att handlägga desamma.

Svenska uppfinnareföreningens styrelse har uttalat, att ersättningsrätten i de fall, där expropriationsåtgärd ej vidtagits, ofta torde bliva rent illusorisk på grund av svårigheten att förebringa bevisning angående vållad skada. Styrelsen ifrågasätter, om man icke borde välja en annan formulering, som gäve domstolen mera fria händer att i varje särskilt fall avgöra frågan efter vad som kunde vara rätt och billigt. *Svenska patentombudsföreningen* har ansett skäligt, att den, som har ersättningsanspråk, utan hinder av vad som kunde ha blivit honom ålagt i fråga om hemlighållande skulle få förebringa bevisning genom sakkunnig vid behandling av ersättningsfrågan inför domstol.

Patent- och registreringsverket, industrikommissionen, Jernkontoret, Sveriges industrieförbund, svenska industriens patentingenjörers förening, Daco och aktiebolaget Bofors ha avstyrkt det i förslaget intagna förbudet att föra talan mot Stockholms rådhusrätts beslut i här föreliggande ersättningsfrågor.

Enligt förslaget skall lagen träda i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gälla till och med den 30 juni 1943. Kungl. Maj:t skall dock äga förordna, att lagens giltighet dessförinnan skall upphöra.

Förslaget upptager till sist ett antal bestämmelser med avseende å den tidpunkt, då lagen skall upphöra att gälla.

Att under nu rådande förhållanden ett behov föreligger att trygga det allmännas intresse av tillgång till uppfinningar som äro av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjning har bestyrkts i de över patentutredningens betänkande avgivna yttrandena. Detsamma gäller förfaranden och anordningar som ej ha uppfinnings natur. Bestämmelser äro ur det allmännas synpunkt önskvärda i flera hänseenden. Staten behöver på ett tidigt stadium få kännedom om tekniska nyskapelser på försvarets och folkförsörjningens område. Vidare kan det vara viktigt att trygga hemlighållandet av dylika nyskapelser som äro av militär betydelse, för att hindra att de komma främmande makt tillgodo. Utvidgade expropriationsmöjligheter torde vara behöfliga för att framtvunga en ur statens synpunkt önskvärd exploatering men också såsom ett led i hemlighållandet. Slutligen kan det vara önskvärt att det allmänna har möjlighet att genom patent få skydd för uppfinning av militär betydelse utan att såsom nu behöva uppgiva hemlighållandet.

Patentutredningen har sökt fylla behovet för det allmänna av att erhålla kännedom om nyskapelserna på området främst genom bestämmelser om särskild granskning av inkomna patentansökningar. Bestämmelserna härom kompletteras beträffande ej patentsökta förfaranden och anordningar av föreskrifter som giva Kungl. Maj:t befogenhet att stadga viss upplysningsplikt. Intresset av hemlighållande har patentutredningen tillmötesgått förnämlig-

gast genom bestämmelser om att granskningsmyndighet skall kunna vidtaga åtgärder för hemlighållande av patentsökta uppfinningar. Dessa åtgärder skola dock kunna gälla endast viss kortare tid, om Kungl. Maj:t ej föreskriver fortsatt hemlighållande i samband med beslut om expropriation till staten av all rätt till uppfinningen i fråga. Möjlighet till expropriationsåtgärder föreslås i fråga om såväl patentsökta eller patenterade uppfinningar som ej patentsökta förfaranden och anordningar. Staten skall vidare enligt förslaget kunna erhålla hemligt patent å militär uppfinning.

Såsom förut nämnts ha i yttrandena åtskilliga erinringar framförts mot patentutredningens förslag. Främst har kritiken gått ut på att de föreslagna ingripandena skulle vara för vittgående, därvid man särskilt vänt sig mot bestämmelserna om upplysningsplikt och expropriationsåtgärder beträffande icke patentsökta förfaranden och anordningar samt bestämmelserna om hemliga patent. Å andra sidan har i flera yttranden påpekats, att bestämmelserna om hemlighållande icke vore effektiva, enär skydd kunde sökas i utlandet eller annat yppande kunde ske, innan föreskrift om hemlighållande hunnit lämnas, samt dessutom sådan föreskrift enligt förslaget vore bindande endast för den mot vilken den direkt riktats.

Det är naturligt, att förslag om tvångsingripanden på detta område väckt gensagor hos dem som närmast beröras därav. Jag vill emellertid erinra om att genom förfogandelagstiftningen öppnats möjlighet att på andra rättsområden taga i anspråk privat egendom, och det kan icke göras gällande, att de rättigheter varom nu är fråga principiellt skulle intaga någon undantagsställning. Tydligt är, att ersättning skall givas för rättighet som avstås eller förlust som vållas. Det ligger i statens eget intresse att, i den mån tvångsingripande sker, därför giva sådan gottgörelse, att lagstiftningen icke verkar hämmande på uppfinnarverksamheten. I första hand bör eftersträvas att sluta frivilliga överenskommelser, men denna möjlighet kan helt naturligt icke anses betryggande. Staten måste kunna bereda sig önskvärd tillgång till uppfinningar samt andra förfaranden och anordningar som erfordras för rikets försvar eller folkförsörjningen, även då frivillig överenskommelse ej kan träffas.

För att uppnå detta syfte torde ingripanden vara erforderliga i samtliga de hänseenden som patentutredningen föreslagit. Vidare har jag funnit landets intresse av att viktiga militära uppfinningar ej komma främmande makt till godo påkalla skärpning av bestämmelserna om hemlighållande genom införande av ett allmänt förbud att utan tillstånd yppa uppfinningar samt andra förfaranden och anordningar som ha särskilt avseende å krigsmateriel och tillkommit här i riket eller tillhöra någon som är bosatt härstädes. Det finns uppenbarligen ett starkt statsintresse av en effektiv lagstiftning på detta område. Att en sådan lagstiftning hittills saknats, har varit en kännbar brist i vår beredskap.

Det är av stor vikt, att lagstiftningen ej medför onödig inskränkning i näringslivets rörelsefrihet. Här ankommer det emellertid kanske mest på lagstiftningens tillämpning. Lagstiftningen bör ej tagas i anspråk för tvångsät-

gärder annat än när det är fråga om uppfinningar, förfaranden eller anordningar av större betydelse samt frivillig överenskommelse på rimliga villkor ej kan uppnås, och dylika ingripanden böra alltså utgöra undantag. Såsom framhållits av patentutredningen och i yttrandena har den svenska industrien i regel lojalt samverkat med statsorganen för att nå bästa möjliga tekniska resultat i försvarets och folkförsörjningens intresse. Att en tvångslagstiftning likväl föreslås innebär intet underkännande av det värde som legat i detta samarbete. Jag hyser den förvissningen att samförståndet i landets intresse även i fortsättningen kommer att bestå. Tvångslagstiftningen erfordras för de fåtaliga men stundom viktiga fall, där vederbörande icke vill godvilligt delta i samarbetet. Det förtjänar att erinras, att bestämmelser av den natur som patentutredningen föreslagit redan utfärdats i åtskilliga främmande länder.

Såsom jag nyss framhållit torde utöver vad patentutredningen föreslagit böra meddelas ett allmänt förbud mot att utan tillstånd yppa uppfinningar samt andra förfaranden och anordningar som ha särskilt avseende å krigsmateriel. Detta tillägg påkallar bland annat väsentliga ändringar i den redaktionella utformning som utredningen givit sitt förslag. Även i sakligt hänseende återverkar det på förslaget i övrigt. Med hänsyn till vad i yttrandena anförts torde detta jämväl i andra hänseenden böra kompletteras eller jämkas.

I överensstämmelse med det anförda har inom justitiedepartementet utarbetats förslag till *lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.*

Den föreslagna lagen torde böra få karaktären av fullmaktslag. Stadgande härom har upptagits såsom inledande bestämmelse under 1 §.

Lagens bestämmelser böra såsom patentutredningen föreslagit vara tillämpliga ej blott på tekniska nyskapelser av betydelse för försvaret utan även — till viss del — å sådana nyskapelser av betydelse för folkförsörjningen. De bestämmelser som i sistnämnda hänseende komma i fråga äro reglerna om granskning av patentansökningar, om upplysningsplikt samt om expropriationsåtgärder som ej innefatta avstående av all rätt till uppfinningen, förfarandet eller anordningen i fråga. Däremot har jag i likhet med patentutredningen icke funnit skäl att utsträcka bestämmelserna om hemlighållande till försörjningsuppfinningar.

Såsom 2 § ha upptagits bestämmelser om granskning av patentansökningar. Denna uppgift torde böra tillkomma en särskild granskningsnämnd. Härigenom vinnes större garanti än enligt patentutredningens förslag för en jämn och i övrigt lämplig handläggning av ärendena. Nämnden torde böra bestå av högst fem ledamöter, därav en ordförande, vilka förordnas av Kungl. Maj:t. Enligt 3 § skall patentmyndigheten hålla patentansökningar och därtill hörande handlingar, som granskningsnämnden behöver för sin verksamhet, tillgängliga för nämnden.

Vid tillsättande av nämnden torde böra tillses, att militär, civilteknisk och industriell sakkunskap samt administrativ erfarenhet bliva representerade. I övrigt bör samarbete i erforderlig utsträckning äga rum med sakkunniga myndigheter.

Det är svårt att förutse, hur betungande nämndens arbete kan komma att bli. Viss personal torde böra ställas till dess förfogande. I ej obetydlig utsträckning bör nämnden emellertid kunna få erforderligt biträde av andra myndigheter. Överhuvud taget bör eftersträvas att anordna nämndens arbete på ett sådant sätt att den utan för stor omgång når väsentliga resultat. Nämnden torde böra äga frihet att göra ett visst urval efter mera schematiska linjer, även om det är förenat med risk att förbiseende emellanåt kan äga rum. Att patentmyndigheten har att så långt möjligt lämna nämnden biträde är självfallet.

Den kunskapskälla som patentansökningarna utgör för granskningsnämnden kompletteras i 4 § av departementsförslaget med vissa bestämmelser om upplysningsplikt. Stadganden i detta hänseende torde enligt vad erfarenheten visat icke kunna undvaras.

Enligt patentutredningens förslag skall upplysningsplikt föreligga endast där Kungl. Maj:t i det särskilda fallet meddelat föreskrift härom. Denna princip synes riktig. Det torde vara lämpligt att uttryckligen utsäga, att beslut därom må meddelas allenast om det finnes angeläget med hänsyn till rikets försvar eller folkförsörjningen i riket. Är detta fallet, lär den enskildes intresse att ej behöva röja yrkeshemligheter icke böra få stå hindrande i vägen. Att risken att sålunda i undantagsfall nödgas lämna vissa upplysningar, vilka kunna leda till expropriationsåtgärd, skulle komma att verka hämmande på näringslivets benägenhet att fortsätta det tekniska forskningsarbetet på områden av betydelse för försvaret och folkförsörjningen, förefaller föga antagligt. Såsom i yttrandena från industriellt håll framhållits har i regel rätt ett gott samarbete mellan statsorganen och näringslivet. Upplysningsplikten skulle helt naturligt komma att göra sig gällande endast i de undantagsfall då vederbörande ställt sig utanför det frivilliga samarbetet.

Åläggande av upplysningsplikt innefattar enligt 4 § i departementsförslaget skyldighet att meddela fullständiga upplysningar om vad som inom visst näringsföretag här i riket är känt angående uppfinning — varmed enligt 15 § är att likställa förfarande eller anordning utan uppfinnings karaktär — som berör företagets verksamhetsområde. Detta innebär i två hänseenden begränsning vid en jämförelse med patentutredningens förslag. Det skall sålunda vara fråga om ett här i riket beläget näringsföretag. Vidare skall föreläggandet gälla uppfinning som berör företagets verksamhetsområde. Det är icke erforderligt, att uppfinningen i fråga faktiskt utnyttjas inom företaget. Om ett krav härå skulle uppställas, skulle man kunna stå utan medel att få kännedom om uppfinningar av stor betydelse för vårt lands försörjning.

Enligt patentutredningens förslag skall förordnande om upplysningsplikt kunna riktas mot var och en som förmodas sitta inne med de önskvärda kunskaperna i saken. Detta har i åtskilliga yttranden föranlett starka gensagor, och det har föreslagits, att upplysningsplikt endast skulle kunna åläggas näringsföretags ledning. Särskilt har man framhållit de svårigheter som eljest skulle kunna uppstå i förhållandet mellan ett företags ledning och de anställda, vilka ju normalt äro förbundna att icke yppa något om arbetsgivarens yrkeshemligheter.

Dessa betänkligheter sakna icke fog. I departementsförslaget har därför såsom huvudregel stadgats, att föreskrift om upplysningsplikt i första hand skall riktas mot den som företräder, förestår eller leder näringsföretaget i fråga. Det vore dock icke rimligt, att det allmänna skulle vara helt avskuret från att utnyttja andra kunskapskällor, om företagsledningen kan misstänkas lämna oriktiga eller ofullständiga uppgifter. Industrikommissionen har föreslagit, att Kungl. Maj:t med hänsyn till dessa fall borde erhålla befogenhet att utse särskilda personer att följa och granska företagens tillverkning. Denna utväg synes dock mindre tilltalande och leder icke heller till målet i fråga om uppfinningar som ej utnyttjas inom företaget. Kungl. Maj:t torde därför böra erhålla befogenhet att rikta ett föreläggande om upplysningsplikt även mot annan än företagsledningen, men detta bör icke ske annat än om det på grund av särskilda omständigheter finnes erforderligt sedan tillfälle först lämnats företagsledningen att uttala sig. En likartad sekundär upplysningsplikt för den anställde har förut stadgats i lagen den 18 juni 1925 (nr 223) om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar. Kommerskollegium har föreslagit, att upplysningsplikt endast skulle kunna åläggas svensk man. Möjligheten att, om särskilda förhållanden någon gång skulle göra det önskvärt, ålägga en utlänning eller statslös person upplysningsplikt bör dock enligt min mening icke uteslutas.

Det må understrykas, att en anställd först sedan Kungl. Maj:t särskilt ålagt honom upplysningsplikt är berättigad att yppa sådant som han normalt är gentemot arbetsgivaren förbunden att hålla hemligt. Den anställde skyddas alltså icke enligt lagförslaget mot vanliga påföljder av yppande som skett utan stöd av Kungl. Maj:ts föreskrift.

Ett föreläggande om upplysningsplikt må enligt förslaget icke helt generellt avse upplysningar om alla uppfinningar som äro kända inom ett företag och beröra dess verksamhetsområde. Föreläggandet måste närmare begränsas t. ex. till vad som har avseende på lösningen av ett visst, närmare angivet tekniskt problem. Däremot kan det av praktiska skäl icke fordras, att i Kungl. Maj:ts beslut såsom föremål för upplysningsplikten angives någon viss bestämd uppfinning.

Såsom förut angivits skall vederbörande vara skyldig att lämna fullständiga upplysningar. Det är icke nog att i korthet angiva uppfinningstanken. Även beträffande olika utföringsformer skola noggranna uppgifter lämnas.

I Kungl. Maj:ts beslut skall givetvis intagas föreskrift om den myndig-

het till vilken upplysningarna skola avgivas och den tid inom vilken detta skall ske. Önskar den som har att lämna upplysningar rådrum för att söka patentskydd här i riket, bör detta såvitt möjligt beviljas. Att meddela särskilt stadgande härom har icke ansetts påkallat.

Såsom 5—11 §§ ha i departementsförslaget upptagits bestämmelser om hemlighållande av militära uppfinningar m. m. Bestämmelserna ersätta 2 § och 3 § tredje stycket i patentutredningens förslag.

Förbud mot yppande av vissa militära uppfinningar skall enligt 5 § i departementsförslaget gälla utan särskild åtgärd av myndighet. Bestämmelsen är begränsad till 'uppfinning, som har särskilt avseende å krigsmateriel'. Härjämte föreslås, att förbudet skall gälla allenast om uppfinningen tillkommit här i riket eller tillhör någon som är bosatt härstädes. Med sistnämnda alternativ åsyftas, att någon här i riket bosatt person — fränsett eventuella upplåtelser — äger disponera över uppfinningen såväl i Sverige som i utlandet. Under uttrycket 'någon som är bosatt härstädes' inbegripes även juridisk person vars styrelse har sitt säte här i riket. Någon ytterligare bestämning har icke ansetts kunna införas i lagtexten. Då det emellertid är nödvändigt, att förbudet är bestämt avgränsat, torde det böra uppdragas åt Kungl. Maj:t att bestämma vad med krigsmateriel skall förstås. Vid meddelande av bestämmelser härom torde de föreskrifter som meddelats om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel samt om utförsel därav kunna i viss mån tjäna till ledning.¹

Förbudet omfattar till en början offentliggörande av uppfinningen. Därmed skulle ju, vare sig offentliggörandet skett här i landet eller utomlands, möjligheten att hemlighålla uppfinningen för utlandet vara tillspillogiven. Förbudet är vidare att göra uppfinningen till föremål för ansökan om patent eller annan skydds rätt i främmande stat eller att yppa den på annat sätt. Uppfinningen får alltså t. ex. icke säljas till främmande makt eller meddelas utomstående på ett sådant sätt att den kan bliva känd. Att något 'yppande' icke föreligger, om uppfinnaren vid förhandlingar med representant för staten lämnar upplysningar om densamma ligger i sakens natur. Tillstånd meddelas enligt förslaget av granskningsnämnden.

Det må framhållas, att förbudet i 5 § gäller mot envar och således ej allenast mot uppfinnaren eller den som innehar hans rätt.

Vad i 5 § stadgas kommer enligt 15 § i departementsförslaget att erhålla motsvarande tillämpning å förfaranden och anordningar som ej äro att hänföra till uppfinningar.

¹ Jfr förordningen den 20 juni 1935 (nr 395) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m., kungörelsen samma dag (nr 396) med vissa föreskrifter i anledning av nämnda förordning, vilken kungörelse ändrats genom kungörelse den 24 mars 1939 (nr 82), kungörelsen den 19 december 1930 (nr 437) angående förbud mot utförsel från riket av vissa varor, sådan kungörelsen lyder enligt kungörelse den 26 februari 1937 (nr 65), samt förordningen den 19 maj 1939 (nr 174) angående tillverkning, införsel och försäljning av gasskyddsmateriel och kungörelsen samma dag (nr 175) med vissa föreskrifter i anledning av denna förordning.

Med den utsträckning som givits åt förbudet i 5 § kan det för uppfinnaren eller dennes rättsinnehavare tydligen vara angeläget att snabbt kunna bringa frågan om tillstånd till yppande under granskningsnämndens prövning. Fråga härom skall enligt 9 § prövas utan dröjsmål. Tillstånd bör vägras endast om granskningsnämnden anser ett fortsatt hemlighållande verkligen påkallat i statens intresse. Att märka är i detta sammanhang att, om tillstånd vägras, enligt 16 § skyldighet inträder att lämna ersättning av allmänna medel för skada och intrång som härigenom vållas. Man torde därför kunna räkna med att tillstånd kommer att vägras endast om starka skäl föreligga.

Meddelas tillstånd, är sökanden givetvis i motsvarande mån fri från förpliktelse till hemlighållande. Med hänsyn till att tillstånd i undantagsfall kan komma att meddelas, oaktat så icke bort ske, har det dock funnits erforderligt att möjliggöra återkallande av meddelat tillstånd, om synnerliga skäl därtill äro. Härom stadgas i 9 § andra stycket.

Sökes patent här i landet å uppfinningen, kan det enligt förslaget vara överflödigt att hos granskningsnämnden söka särskilt tillstånd till yppande, om saken ej är brådskande. Enligt 6 § ankommer det nämligen på granskningsnämnden att inom viss tid taga ståndpunkt till frågan, om uppfinningen är av sådan betydelse för rikets försvar att den alltjämt bör hemlighållas. Granskningsnämnden har att i så fall underrätta patentmyndigheten inom tre månader efter det så beskaffade ansökningshandlingar inkommit till denna myndighet att ansökningens föremål tydligt framgår därav. Motsvarande tid var i patentutredningens förslag bestämd till fem månader.

Verkan av att granskningsnämnden inom den angivna tiden underrättar patentmyndigheten om att uppfinningen alltjämt bör hemlighållas blir först och främst, att förbudet i 5 § fortbestår beträffande uppfinningen. Vidare stadgas, att kungörande av patentansökningen tills vidare ej må äga rum. Denna anordning torde vara enklare än vad patentutredningen föreslagit i 2 § andra och tredje styckena i sitt förslag.

Om granskningsnämnden ej inom den angivna tiden lämnar besked om fortsatt hemlighållande, upphör det i 5 § stadgade förbudet att gälla beträffande den patentsökta uppfinningen. Av samma skäl som nyss angivits i fråga om återkallande av tillstånd enligt 5 § har nämnden även i nu ifrågavarande fall ansetts böra äga att meddela beslut om att förbudet i 5 § skall återupplivas, såframt synnerliga skäl föreligga.

Såsom förut nämnts gäller 5 § endast sådana uppfinningar som ha särskilt avseende å krigsmateriel. Även andra uppfinningar kunna emellertid — låt vara mera undantagsvis — ha den betydelse för rikets försvar att åtgärder för hemlighållande äro påkallade. Med hänsyn härtill har det ansetts lämpligt att i 7 § av departementsförslaget giva granskningsnämnden befogenhet att föreskriva, att bestämmelserna i 5 § skola tillämpas å viss sådan uppfinning. Förutsättning för förbud mot offentliggörande m. m. skall även i sådant fall vara, att uppfinningen tillkommit i Sverige eller tillhör någon som är bosatt här i riket. Om beslutet gäller uppfinning, å vilken sökes pa-

tent här i riket, skola bestämmelserna i 6 § få motsvarande tillämpning. Beslut om hemlighållande som i 7 § sägs må enligt 15 § meddelas jämväl i fråga om förfaranden och anordningar utan uppfinningskaraktär.

Enligt 2 § fjärde stycket i patentutredningens förslag må granskningsmyndighet meddela förbud ej blott mot yppande utan även mot utnyttjande av militär uppfinning. En sådan befogenhet har i 8 § i departementsförslaget tillerkänts granskningsnämnden.

Såsom andra stycke i 8 § har upptagits stadgande, att granskningsnämnden må, vid vite, stadga skyldighet att lämna uppgift om åtgärd eller förhållande som kan ha gjort uppfinningen känd eller föranleda till att den blir känd. Härigenom beredes större möjlighet att bedöma nyttan av ett ingripande.

I 9 § i departementsförslaget meddelas som förut nämnts bestämmelser, att fråga om tillstånd enligt 5 § skall prövas utan dröjsmål, samt om återkallande av meddelat tillstånd.

Enligt patentutredningens förslag skall granskningsmyndighets beslut om hemlighållande endast gälla viss tid, om ej saken drages inför Kungl. Maj:ts prövning. Denna tanke har upptagits i 10 § av departementsförslaget. Där stadgas, att beslut som i 6, 7 eller 8 § sägs skall upphöra att gälla, om det ej inom tre månader underställes Kungl. Maj:ts prövning. Kungl. Maj:t skulle enligt patentutredningens förslag kunna besluta fortsatt hemlighållande endast när beslut meddelades om att hela rätten till uppfinningen skulle avstås till staten. Detta synes emellertid vara att begränsa Kungl. Maj:ts befogenhet alltför mycket. Skäl kunna tala för att hemlighållandet fortsättes, även om en total expropriation ej är erforderlig. Om total expropriation göres till villkor för beslut om fortsatt hemlighållande, kan detta leda till att sådan expropriation vidtages, då den eljest kunnat undvikas, och en dylik regel är därför ej enbart till förmån för den enskilde. Nämda begränsning av Kungl. Maj:ts befogenhet torde därför icke böra upptagas, men Kungl. Maj:t bör givetvis upphäva granskningsnämndens beslut snarast möjligt, om ej vägande skäl tala för att det skall äga bestånd. Ur den enskildes synpunkt må framhållas, att enligt 16 § skall utgå ersättning av allmänna medel för skada och intrång som vållas av fortsatt hemlighållande.

Beslut om avslag å ansökan om tillstånd enligt 5 § skall enligt departementsförslaget ej underställas Kungl. Maj:ts prövning. Sökanden är i detta fall enligt 11 § hänvisad till att anföra besvär hos Kungl. Maj:t. Besvärsrätten är emellertid ej inskränkt till viss tid. Besvär torde även böra få anföras över beslut som avses i 6—8 §§.

I 11 § stadgas vidare, att Kungl. Maj:t skall äga samma befogenhet som granskningsnämnden i de fall som avses i 6—8 §§ och 9 § andra stycket. Kungl. Maj:t kan alltså enligt förslaget såsom första instans upptaga frågor som avses i nämnda lagrum.

Patentutredningen har i sitt förslag även upptagit vissa bestämmelser om delgivning av granskningsmyndighetens beslut om hemlighållande m. m. Bestämmelser i dessa hänseenden torde böra meddelas i administrativ ord-

ning. Därvid bör även beaktas det i några yttranden framförda önskemålet om rätt för vederbörande att få yttra sig i förekommande ärenden.

Under 12 § i departementsförslaget meddelas bestämmelser om *expropriation av uppfinning*. I likhet med patentutredningen anser jag, att expropriation bör komma till stånd endast efter beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Expropriationsåtgärd må enligt departementsförslaget vidtagas i fråga om uppfinning som är av särskild betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen i riket. I fråga om båda slagen av uppfinningar torde expropriationsåtgärden böra kunna innebära, att uppfinningen må utnyttjas för statens räkning eller av annan som Kungl. Maj:t bestämmer eller att den skall ställas till allmänhetens fria förfogande. Patent- och registreringsverket har som nämnts framställt erinran mot att tvångslicenser skulle kunna medgivas till förmån för privata företag. Denna möjlighet, som överensstämmer med vad som för andra fall gäller enligt allmänna förfogandelagen, har jag av praktiska skäl ansett böra bibehållas.

I 12 § stadgas vidare, att Kungl. Maj:t i fråga om uppfinning av särskild betydelse för rikets försvar skall kunna föreskriva, att all rätt till uppfinningen skall avstås till staten. De önskemål som i yttrandena framförts om begränsning av patentutredningens förslag i denna del har jag icke funnit mig kunna tillmötesgå, då statsintresset kan kräva att det allmänna får fullständig dispositionsrätt över uppfinningar av detta slag. Liksom enligt patentutredningens förslag må enligt departementsförslaget expropriation av all rätt icke äga rum i fråga om försörjningsuppfinning.

Bestämmelserna i 12 § skola gälla, vare sig uppfinningen är patentsökt eller ej. I 15 § stadgas vidare, att bestämmelserna skola äga motsvarande tillämpning i fråga om förfarande eller anordning som ej är att hänföra till uppfinning. Av vad nu anförts framgår, att jag icke ansett mig kunna tillmötesgå de i åtskilliga yttranden framförda förslagen om att expropriationsbestämmelserna endast skulle gälla patenterade eller patentsökta uppfinningar eller åtminstone ej gälla sådana tekniska nyskapelser som icke utnyttjas inom näringsföretag här i riket.

Med anledning av vad i vissa yttranden uttalats om att försök till frivillig uppgörelse skall föregå expropriationsbeslut och att enskild rättsägare bör erhålla rätt att yttra sig före meddelandet av sådant beslut vill jag framhålla, att frivillig överenskommelse givetvis i första hand bör söka träffas samt att till erforderlig utredning i expropriationsärendet regelmässigt hör att den enskilde rättsägaren yttrar sig.

Såsom patentutredningen funnit torde det icke medföra någon saklig olägenhet, att expropriationsreglerna i 17 § patentförordningen få fortbestå vid sidan av de nu föreslagna bestämmelserna.

De av patentutredningen under 6 § föreslagna bestämmelserna om *hemliga patent* ha vunnit anslutning allenast i ett mindre antal yttranden. I andra yttranden förordas den utvägen, att staten skulle få möjlighet att erhålla uppskov med patentansöknings kungörande och handlingarnas utlägg-

gande till granskning samt att en senare kolliderande ansökning skulle kunna förklaras vilande under lagens hela giltighetstid.

Intetdera av dessa alternativ går fritt från anmärkningar. Den av patentutredningen förordade utvägen synes vid närmare överbäggande av frågan vara förenad med de minsta olägenheterna. Mot den lösning som allenast innebär anstånd med offentliggörande kan särskilt anmärkas, att den medför ovisshet för båda parter under en tid som kan bliva ganska lång om lagens giltighetstid utsträcker. Stadganden om hemliga patent — som sedan länge finnas i många främmande länder — medföra visserligen, även de, mindre tilltalande konsekvenser, men dessa torde vara av mera teoretisk än praktisk art. Med hänsyn till de starka farhågor som uttalats i yttrandena har jag emellertid vid upptagande av bestämmelser om hemliga patent i 13 § av departementsförslaget funnit angeläget att vidtaga en begränsning i förslaget. Enligt de av patentutredningen föreslagna bestämmelserna skall hemligt patent kunna meddelas staten å uppfinning av särskild betydelse för rikets försvar. Härjämte synes böra stadgas, att hemligt patent må meddelas allenast såframt Kungl. Maj:t i det särskilda fallet föreskrivit det. I övrigt överensstämma reglerna i 13 § av departementsförslaget i sak helt med patentutredningens förslag. Särskilt må påpekats att, även om Kungl. Maj:t meddelat sådan föreskrift som nyss sagts, patentmyndigheten som vanligt skall pröva uppfinningens patenterbarhet. När ansökningen kommit därefter, att den normalt skolat kungöras, skall i stället hemligt patent meddelas. Ansökningshandlingarna förbliva då hemliga, och anteckning om patentet skall göras i ett särskilt hemligt register.

Beträffande upphörande av den hemliga naturen hos sådant patent meddelas i 14 § av departementsförslaget bestämmelser som väsentligen ansluta till 7 § i patentutredningens förslag. Hemlighållandet upphör, om statens rätt övergår till annan eller Kungl. Maj:t upphäver föreskrift enligt 13 §. Alltjämt anhängig ansökning skall då kungöras i vanlig ordning, och beviljat patent offentliggöres såsom ett vanligt patent.

Redan förut har i olika sammanhang nämnts, att flertalet av de föreslagna bestämmelserna skola tillämpas jämväl å förfarande eller anordning som ej är att hänföra till uppfinning. Detta är enligt 15 § i departementsförslaget förhållandet med 4, 5 och 7—12 §§. I departementsförslaget har uttryckligen stadgats, att lagen skall vara tillämplig allenast på förfarande eller anordning av teknisk natur.

Beträffande ersättning meddelas bestämmelser i 16 § av departementsförslaget, som svarar mot 5 § i patentutredningens förslag. Enligt departementsförslaget skall skälig ersättning utgå av allmänna medel för skada eller intrång som sker genom olika i lagrummet angivna åtgärder från det allmännas sida. Genom att vid sidan av skada nämna även intrång har jag velat tillmötesgå av svenska uppfinnareföreningens styrelse framställt önskemål om en sådan formulering som giver domstolen större frihet att i det särskilda fallet bestämma ersättningen efter vad som finnes bäst överensstämma med billighetens krav.

Det första fall, då ersättning enligt departementsförslaget skall kunna utgå, är då tillstånd som avses i 5 § vägras eller återkallas av granskningsnämnden. Vidare skall ersättning för skada eller intrång utgå, när beslut om hemlighållande meddelats som i 6, 7 eller 8 § sägs, vare sig beslutet utfärdats av granskningsnämnden eller av Kungl. Maj:t. Slutligen inträder ersättningsskyldighet, när expropriationsåtgärd beslutats. Den omständigheten, att upplysningar lämnats i anledning av förordnande enligt 4 §, medför icke i och för sig någon rätt till ersättning av allmänna medel. Sådan rätt uppkommer endast, om upplysningarna föranleda expropriationsåtgärd.

I överensstämmelse med patentutredningens förslag har stadgats, att frågan om ersättning i händelse av tvist skall prövas av Stockholms rådhusrätt i den särskilda sammansättning med tre i industriella förhållanden kunniga ledamöter som enligt 20 § patentförordningen fungerar i tvångslicensmål. Däremot har jag med anledning av vad i yttrandena anförts icke ansett mig böra bibehålla del i patentutredningens förslag intagna förbudet mot att fullfölja talan mot rådhusrättens beslut. Sådant beslut skall alltså enligt vanliga regler få dragas under högre rätts prövning. I anledning av ett uttalande av svenska patentombudsforeningen vill jag i detta sammanhang framhålla att, där någon till stöd för ersättningsanspråk vill åberopa sakkunnigutredning, tillstånd enligt 5 § givetvis i regel bör givas honom att för den sakkunnige yppa sådant som eljest enligt denna lag skall hemlighållas.

Under 17 § i departementsförslaget har upptagits stadgande om att den som till följd av bestämmelserna i lagen vinner kännedom om uppfinning, förfarande eller anordning, varom där sägs, ej må utnyttja vad han sålunda erfarit eller i oträngt mål yppa något därom. Stadgandet överensstämmer med 4 § i patentutredningens förslag, utom såtillvida att uttryckligt förbud mot utnyttjande tillfogats i anslutning till önskemål som framställts i åtskilliga yttranden.

Enligt patentutredningens förslag skulle ersättning av allmänna medel utgå för skada som vållats genom yppande i strid mot nu förevarande bestämmelse. En sådan föreskrift om ersättningsansvar för tjänstemans försummelse har jag av principiella skäl icke ansett mig böra upptaga på detta speciella område. I den mån ersättning i dylika fall finnes skäligen böra utgå torde, på sätt skett i vissa andra fall av tjänsteförsummelse, särskild framställning om anslag böra göras till riksdagen.

I 18 § i departementsförslaget meddelas vissa straffbestämmelser som icke torde tarva någon närmare motivering. Här må endast anmärkas, att vissa överträdelser av lagens bestämmelser kunna komma att innebära brott mot 8 kap. strafflagen. 19 § innehåller bestämmelse om böter och viten, 20 § om handläggning inom stängda dörrar och 21 § om rätt för Kungl. Maj:t att meddela tillämpningsföreskrifter.

Till sist innehåller departementsförslaget erforderliga slutbestämmelser. Lagstiftningen torde böra gälla till och med den 30 juni 1943.

Patentutredningens förslag till lag om *ändrad lydelse av 23 § sekretesslagen* har icke föranlett någon erinran från min sida.

I enlighet med vad i det föregående anförts ha upprättats förslag till

- 1) *lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.*; och
- 2) *lag om ändrad lydelse av 23 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.*

Förslagen torde få fogas såsom bilaga¹ till statsrådsprotokollet.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över förstnämnda lagförslag måtte för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

¹ Denna bilaga, som är lika lydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

F ö r s l a g

till

Lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar m. m.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Till patentmyndigheten inkomna patentansökningar skola av den eller de myndigheter, som Konungen bestämmer, granskas med hänsyn till frågan, om de patentsökta uppfinningarna kunna antagas vara av särskild betydelse för rikets försvar. Granskningsmyndighet skall utse högst tre tjänstemän att i första hand utföra den myndigheten åvilande granskningen. Patentmyndigheten skall hålla samtliga ansökningshandlingar tillgängliga för granskningen och lämna erforderligt biträde vid densamma.

2 §.

Finner granskningsmyndighet patentsökt uppfinning vara av sådan betydelse för rikets försvar, att åtgärd enligt 3 § kan ifrågakomma, skall granskningsmyndigheten härom underrätta patentmyndigheten inom fem månader från den tidpunkt, då så beskaffade ansökningshandlingar inkommit till sistnämnda myndighet, att ansökningens föremål därav tydligt framgår.

Senast två veckor innan beslut fattas om patentansöknings kungörande enligt 7 § första stycket förordningen angående patent skall patentmyndigheten beträffande ansökning, varom underrättelse lämnats enligt första stycket eller för vilken den därstädes stadgade tiden ännu icke gått till ända, lämna vederbörande granskningsmyndighet meddelande om sin avsikt att besluta sådant kungörande.

Beslut om uppskov tillsvidare med kungörande, varom i andra stycket sägs, skall meddelas av patentmyndigheten, därest granskningmyndigheten gör hemställan därom, innan kungörandet beslutats.

Före sistnämnda tidpunkt och inom den i första stycket stadgade tiden äge granskningsmyndighet beträffande patentsökt uppfinning, varom i nämnda stycke förmäles, fatta beslut, att sökanden icke, sedan han erhållit del av beslutet, utan tillstånd av granskningsmyndigheten må yppa något om uppfinningen eller utnyttja densamma eller därå söka patent eller annan skydds rätt i främmande stat, ävensom att sökanden, om sådan åtgärd redan vidtagits, skall lämna granskningsmyndigheten meddelande härom inom en vecka från det han erhållit del av beslutet.

Talan mot beslut enligt tredje eller fjärde stycket må ej föras. Sådant beslut upphör senast att gälla, om granskningsmyndigheten icke inom fyra månader från beslutets dag gjort hemställan hos Konungen om åtgärd enligt 3 § eller om Konungen träffat avgörande i anledning av dylik hemställan utan att därvid med stöd av 3 § tredje stycket förordna, att beslutet skall äga fortsatt giltighet.

Granskningsmyndighet skall giva sökanden del av beslut enligt fjärde stycket eller hemställan enligt femte stycket inom en vecka och skall utan dröjsmål underrätta sökanden, när sådant beslut upphör att gälla. Granskningsmyndighet skall i här föreliggande fall även lämna patentmyndigheten underrättelse.

3 §.

Har patent annat än för statens räkning sökts eller beviljats å uppfinning, som är av särskild betydelse för rikets försvar, äger Konungen bestämma, att sökandens anspråk på erhållande av patent eller det beviljade patentet skall avstås till staten eller att uppfinningen skall ställas till allmänhetens fria förfogande eller utan hinder av patentet må utnyttjas för statens räkning eller av annan.

Vad nu stadgats skall äga motsvarande tillämpning å ej patentsökt förfarande eller anordning, som är av särskild betydelse för rikets försvar och av näringsidkare tillämpas i hans verksamhet eller varom eljest inom denna föreligger kännedom. Äger någon vetenskap om visst förfarande eller viss anordning av sådan natur, vare han, därest Konungen så bestämmer, pliktig att på anfordran lämna fullständiga upplysningar därom.

Därest Konungen beslutar avstående till staten av rätten till uppfinning, varom granskningsmyndighet meddelat beslut enligt 2 § fjärde stycket, eller till ej patentsökt förfarande eller anordning, äger Konungen föreskriva skyldighet för den, mot vilken beslutet är riktat, att icke, sedan han erhållit del av sådan föreskrift, utan Konungens tillstånd yppa något om det avstådda eller utnyttja detsamma eller därå söka patent eller annan skydds rätt i främmande stat. Konungen må ock beträffande ej patentsökt förfarande eller anordning föreskriva dylik skyldighet för tiden till dess ärende om åtgärd enligt första eller andra stycket avgjorts.

4 §.

Den, som till följd av bestämmelserna i 1 och 3 §§ vinner kännedom om uppfinning, förfarande eller anordning, varom där sägs, må ej i oträngt mål yppa något därom.

5 §.

Vid åtgärd, varom i 3 § första eller andra stycket förmäles, skall lämnas skälig ersättning av allmänna medel. Detta skall ock gälla, där skada vållas genom beslut enligt 2 § tredje eller fjärde stycket eller 3 § tredje stycket eller genom yppande i strid mot bestämmelserna i 4 §.

Kan ej överenskommelse angående ersättning träffas, bestämmes densamma av Stockholms rådhus rätt i den sammansättning, som angives i 20 § förordningen angående patent. Mot rådhus rättens beslut må talan ej föras.

Utän hinder därav att ersättning icke blivit bestämd, träder av Konungen jämlikt 3 § beslutad åtgärd i verkställighet.

6 §.

Sökes patent för statens räkning å uppfinning, som är av särskild betydelse för rikets försvar, skall i fråga om sådan ansökning, därest hemställan därom hos patentmyndigheten göres innan beslut fattats om ansökningens kungörande enligt 7 § första stycket förordningen angående patent, i stället för bestämmelserna i nämnda paragraf gälla följande föreskrifter:

Äro ansökningshandlingarna fullständiga och har anledning ej förekommit att, efter ty i 6 § förordningen angående patent sägs, avslå ansökningen, varde patent meddelat samt bevis därom utfärdat. I sådant fall få de till ärendet hörande handlingarna icke utan patenthavarens tillstånd utlämnas till annan eller något om dem yppas. Genom patentmyndighetens försorg skall göras anteckning om beviljat patent av detta slag i ett särskilt register, som ej är tillgängligt för allmänheten.

7 §.

Har ansökning eller patent, varom i 6 § förmäles, övergått å annan än staten eller göres, utan att så skett, från statens sida hemställan därom, skall sådan ansökning i fortsättningen handläggas efter de i 7 § förordningen angående patent givna reglerna och rörande redan beviljat patent anteckning göras i det allmänna patentregistret samt kungörande och offentliggörande ske i enlighet med nämnda förordning.

8 §.

Den, som handlar i strid mot beslut, som fattats med stöd av 2 § fjärde stycket, 3 § andra stycket andra punkten eller 3 § tredje stycket, eller mot bestämmelserna i 4 §, straffes med dagsböter eller fängelse.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

9 §.

I mål om ersättning enligt 5 § eller om ansvar enligt 8 § må rätten förordna, att målet helt eller delvis skall handläggas inom stängda dörrar.

Vad nu är stadgat skall äga motsvarande tillämpning, där talan föres be-
träffande patent, varom i 6 § sägs.

10 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen förordna, att vad i denna lag är stadgat om uppfinning, förfarande eller anordning av särskild betydelse för rikets försvar skall, dock icke såvitt angår bestämmelserna i 2, 6 och 7 §§ samt vad i 3 § är stadgat om avstående till staten, helt eller delvis äga motsvarande tillämpning å uppfinning, förfarande eller anordning av synnerlig betydelse för folkförsörjningen i riket.

11 §.

Konungen äger meddela sådana närmare föreskrifter, som kunna erfordras för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 juni 1943, därest ej Konungen förordnar, att lagens giltighet dessförinnan skall upphöra.

Bestämmelserna i 1 § skola icke gälla patentansökningar, vilkas kungörande enligt 7 § första stycket förordningen angående patent beslutats före lagens ikraftträdande.

För patentansökning, beträffande vilken före lagens ikraftträdande till patentmyndigheten inkommit så beskaffade ansökningshandlingar, att ansökningens föremål därav tydligt framgår, skall den i 2 § första stycket angivna liden av fem månader räknas från lagens ikraftträdande.

Beslut, som meddelats med stöd av 2 § tredje eller fjärde stycket, 3 § andra stycket andra punkten eller 3 § tredje stycket, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet; dock att Konungen äger föreskriva, att beslut enligt 3 § tredje stycket första punkten skall helt eller delvis gälla viss tid därefter.

För patentansökningar och patent, varom i 6 § förmäles, skola, sedan lagens giltighet upphört, bestämmelserna i 7 § tillämpas som om där avsett fall föreläge, såvitt fråga ej är om patent, som redan upphört att gälla.

Stadgandena i 4, 5, 8 och 9 §§ skola fortfara att gälla efter det lagens giltighet i övrigt upphört.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 27 mars 1942.

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet den 26 mars 1942 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 13 mars 1942, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen Å. von Zweigbergk.

Förslaget föranledde allenast följande erinran av lagrådet.

Mål om föreläggande enligt 8 § andra stycket i den föreslagna lagen komma, om annat ej stadgas, jämlikt 2 § 17:o regeringsrättslagen att tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande. Lagrådet vill ifrågasätta, huruvida icke dylika mål böra ankomma på avgörande av Konungen i statsrådet i likhet med andra i statsdepartement fullföljda mål, som angå tillämpning av den föreslagna lagen. Härför erfordras jämkning av nämnda stadgande i regeringsrättslagen.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 1 april 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, GJÖRES.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, handels- och folkhushållningsdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, lagrådets den 27 mars 1942 avgivna utlåtande över det den 13 mars 1942 till lagrådet remitterade förslaget till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Föredraganden anför:

Lagrådet har ifrågasatt, huruvida icke såsom en följd av lagförslaget, vilket i övrigt av lagrådet lämnats utan erinran, borde vidtagas en ändring i regeringsrättslagen. Till denna fråga får jag anledning att inom kort återkomma i samband med andra ändringar som torde böra vidtagas i regeringsrättslagen.

Härefter hemställer föredraganden, att nämnda lagförslag och det vid statsrådsprotokollet den 13 mars 1942 fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 23 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Sigrid Linders.